

Ціна: 40 центів.

НОВІ ДНІ

• NOWI DNI •

УНІВЕРСАЛЬНИЙ ІЛЮСТРОВАННИЙ МІСЯЧНИК

РІК XIII

ГРУДЕНЬ — 1962 — DECEMBER

Ч. 155

diasporiana.org.ua

У ЦЬОМУ ЧИСЛІ ЧИТАЙТЕ:

Скорупський В. З нових поезій	1
Гундич Юрко — Росинки	2
Подольн М. — Горда особа, оповідання	3
Архас Микола — Наш степ	4
Коваленко Л. — Тодось Осьмачка	7
Волиняк П. — Той, що зворушив людські серця	14
Світлицький В. Вадим Кіпа	26

Дописи. Хроніка. Позіомлення.

НА ПЕРШІЙ СТОРІНЦІ ОБКЛАДИНКИ:

Професор Вадим Кіпа за роялем (див. статтю В. Світлицького на стор. 26-й).

РЕДАКЦІЙНІ НЕДОГЛЯДИ:

1. Портрет (графюра) покійного Тодося Осьмачки на першій сторінці обкладинки ч. 153 (жовтень, 1962) виконав мистець Іван Кейван. Скільки нам відомо, це єдиний портрет Т. Осьмачки, що його виконав мистець. Знаємо, що Т. Осьмачка був дуже здоволений з цієї праці п. І. Кейвана.

2. Фото на першій сторінці обкладинки ч. 154 (листопад, 1962) на наше спеціальне замовлення виконав Петро Шкурка.

Додаємо ці відомості до ласкавого відома наших читачів, особливо тих, які комплектують наш журнал.

НОВИХ ПЕРЕДПЛАТНИКІВ ПРИЄДНАЛИ:

Бродгід Дарія. Гамільтон, Канада	3
Севериненко В., Вінніпег, Канада	2
Павлюк Василь, Торонто, Канада	1
Демиденко І., Рочестер, США	1
Лисик Олена, Ошава, Канада	1
Садозий Олександр, Детройт, США	1

“НОВІ ДНІ”

Універсальний ілюстрований місячник.

Видає в-во “Нові Дні”, редактор П. Волиняк.

Умови передплати:

Канада — річна: \$ 3.50, піврічна \$ 2.00
США — річна: \$ 4.00, — піврічна: \$ 2.50 амер.
Зміна адреси: 10 центів (можна канадійськими поштовими марками, чи амер. гріними)
Замовлення і гроші слати на адресу:

NOWI DNI

187 Yarmouth Rd., Toronto 4, Ont., Canada

НАШІ ЗАКОРДОННІ ПРЕДСТАВНИЦТВА:

В Англії:

A. Bondarenko, 78 Kensington Park Rd
London, W. 11, England

Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

В Австралії:

S. Krywolan, Box 1586 M. G. P. O. Adelaide.
South Australia

Передплата: річна — 1 з половиною фунта.

Передплата: річна 25 песів, піврічна 15 песів

NOWI DNI, a Ukrainian Monthly.

Editor: Petro Wolyniak

Address:

187 Yarmouth Rd., Toronto 4, Ont., Canada

Смик М., Детройт, США	1
О. І., Торонто, Канада	1
Манченко І., Бруклін, США	1
Запорожченко М., Сєн Луї, США	1

НА РОЗБУДОВУ ЖУРНАЛУ ЖЕРТВУВАЛИ:

о. прот. В. Федзк, Гамільтон, Канада	6.50
Дерій Михайло, Форт Вілліам, Канада	6.50
Манченко І., Бруклін, США	4.00
Підлісний Микола, Торонто, США	2.50
Білонок Віра, Філадельфія, США	2.00
Дніпроза Т., Торонто, Канада	2.00
Гаріничук М., Смоки Лейк, Канада	1.50
о. прот. В. Слюзар, Монреаль, Канада	1.50
Влодарчик А., Лімінгтон, Канада	1.50
Семенюк Зіна, Торонто, Канада	1.50
Козуляк М., Монреаль, Канада	1.50
Пелішук Габна, Монреаль, Канада	1.50
Свиритенко П., Форт Вілліам, Канада	1.50
Мельник Адам, Мінеаполіс, США	1.00
Опанашук Павло, Босфало, США	1.00
Бражник В., Чікаго, США	1.00
Чесна Йонас, Чікаго, США	1.00
Нечай Віра, Монреаль, Канада	1.00
Таніленко В., Мінеаполіс, США	1.00
Смик М., Детройт, США	1.00
Арсієнко С., Лос Анджелос, США	1.00
О. І., Торонто, Канада	1.00
Літвіноза Є., Торонто, Канада	1.00
Лисенко Д., Мінеаполіс, США	1.00
Ковалевський М., Ютика, США	1.00
Катериненко Іван, Торонто, Канада	0.50
Бойко Федір, Торонто, Канада	0.50
Степанюк Василь, Кенора, Канада	0.50
Сердечно дякуємо всім за допомогу!	Ред.

ДЕШЕВИЙ РОЗПРОДАЖ

КНИЖОК І ЖУРНАЛІВ

Т. ОСЬМАЧКА: Кितिці часу (нові твори)	\$0.30
В. БАРКА: Хліборобський Орфей або клярнетизм	0.90
Ол. БАБІЙ: Повстанці	1.35
Ів. Манило: Січ і відсіч	0.25
БАЙКАР (гумор і сатира, 104 ст.)	0.35
Пеани і кпини	0.35
“ВОЛОСОЖАР” (літ.-мист. журнал, всі числа)	0.75
“ЕЛЬДОРАДО” (вибрані твори десяти українських письменників)	0.40
Грім за зорею (лірика, гумор, сатира, 1962)	1.00

Mr. I. MANYLO

P. O. Box 472

Vineland, N. J., U.S.A.

Authorized as Second Class Mail by the Post Office Department Ottawa and for payment of postage in cash.

KIEV PRINTERS LTD., 686 Richmond St. W., Toronto, Ont.

В. СКОРУПСЬКИЙ

З НОВИХ ПОЕЗІЙ

З ДИТИНСТВА

Лиш вечоріло, клала мати спати.
Ще чую руку запашну, мов м'яту,
І, наче оксамит, на гладь багату.

Іще мені цілунок у чоло,
А потім тремт за плач мій через сон,
Неначе подорожнім джерело,
Або жерцям молитва до ікон.

Але і казки закляття й дива,
Мов прочуття, що сич їх розсіва,
І неміч перед острахом від тіней
Ще й досі петлею між барв і ліній.

* * *

Гірке коріння
І доля несолодка.
Та для насіння —
Наш досвід, мов книжкам обгортка:
Тримає разом сторінки,
Але якими в них рядки —
Ані боліє, ні справляє помилки.

Зерну багнеться теж рости,
Щоб потім знову до того дійти:
Гірке коріння
І доля несолодка,
Та для насіння —
Наш досвід, мов книжкам обгортка.

* * *

Хай час і не клубок,
Якого нить,
Повівши в світ мій крок,
Вже не поверне і згадок
До місць покинутих і пережить —

То не остатком
Вода, що слід залле,
Ні вітер із усім достатком
Пилюг незламніших за коп'є.

Є далеч з перепелом,
Що б'є у дзвін,
Барвінок стежку стеле
До поцілунків і маринь,

І коло церкви сходяться дороги
З усіх кінців села.
Там діти відшукають Бога,
З якого крихта й нам впаде тепла.

* * *

Струна видобуває звук,
Що часто, мов павук,
І серце ссе
І мріям сить пряде.

Зідхання! — Цвіль також цвіте,
Але і тухлістю несе,
В якій найрадше гриб росте
І мох повзе!
Співаймо Богу і весні,
Бо тільки в них огні,
Що силу будять у зерні
І вмерти не дадуть далечині.

* * *

Уста,
Сусіди ока і чола!
Де непідроблена краса:
У барвах і світлах,
Чи в мріях і пережиттях?

Мовчи! — гамує ніч.
Вперед! — диктує день.
І ніч і день,
Мов коні без стремен.
І ніч і день,
Немов галерники коло стерен.

ВІТЧИЗНА

Вітчизна —
Джерело
І мур
Перед кочовиками.

Вітчизна —
Тло,
Де мисль зерном
І ґрунтом навіть камінь.

Вітчизна —
На чоло
Вінок лавровий
І поцілунок, як святим,
Одної сповнений любови.

* * *

Ні снів не жду про долю,
Ні ворожіння зо зірок,
Бо не зазнавши болю,
Я зо землею не зцілю мій крок.

Я й ярмарком гидую,
Де нахвала і перекрик
Дрібну заслугу, мов статую,
На п'єдестал кладе
І почитань жада від всіх.

Я з долі прагну шляху,
Де б й по мені виднів мій слід
І вітер, мов покрівлю з даху,
Ні не зривав його,
Ні не вбивав між пил і піт.

РОСИНКИ

Вербові котики

Як жовті вогники, звисають вербові котики з гілок. Сонце то прибирає їх в ніжнобронзові окраси, то позолочує гарячими спалахами. Ранок розплющив свої зіниці, торкнувся до нижніх пушинок-котиків, ніби першим поцілував своїх діток, що народилися цієї ночі.

Вогники горіли, мовби в небо знялися безліч воскових свічок, щоб віддати хвалу великому сонцю за подарований день і красу.

Верба, як мати, вмивалась у чистій дніпровій воді і купала своїх діток — котиків.

Признання

Я не чув твоєї пісні: ти співала, коли я мріяв про тебе, заплісуючи від радості очі. То була пісня, як блакить, зіткана з любові. А навколо, — скрізь, де є квіти і сонце, — була ти. День — це теж твоя пісня, що розливалася гомоном і солодкою втомою.

Коли я глянув на тебе, твої очі були повні весняного щастя.

Більше я тебе нічого не питав. Подарована тобою польова квіточка досі горить в моєму серці.

Лелека

День розсунув чорну пелену і заглянув у вікно. Пожовкло на сході небо, а потім хтось раптом почав його гаптувати червоною заполочкою, кидаючи по ній золотою ниткою.

Коли показалося сонце, десь недалеко за цокотів дзьобом наш лелека. Він ніби розбудив мене, стукнувши у шибку:

— Весна!

А жайворонок у високості уже прями свою срібну нитку.

Лелека прилетів.

Весна...

Перший цвіт

Вчора, коли смеркало, я стояв біля юного персика і торкався рукою його напружених гілок. Вони голі і, здавалося, мертві. Я прислухався: гілочки ніби шепечуться. Бруньки за день стали більшими, ніж учора.

Вранці, коли я відчинив вікно у сад, до мене простяглися гілки, вкриті цвітом, наче хтось за ніч уквітчав їх.

Перший цвіт...

Я лише тепер догадався, чому шепталися вчора ввечері гілки.

Роса

Ти вийшла з ранішнього туману, ніби скинула з себе тонке серпанкове вбрання. Стояла, освітлена сонцем, заплетена мереживом його променів.

Хто витесав твою ніжну вроду, що відбилася у воді, у сонці, в синяві далини? На твоїх косах тремтіла ранішня роса, наче хто посипав тебе золотим дощем. Коли я підійшов до тебе, твої очі були такі глибокі, як глибини краплі роси. І ти стала мені росиною, що напоїла мої спрагли уста.

Ти розсипалась у ранковій тиші і лишилася у моєму серці навечно.

Вишня

Стоїть вона, накинувши білий віночок на себе: ось я, вишенька.

Травень дзвенить своїм урочистим ранком — хтось торкає невидимі струни, і вони плывуть своєю таємничою мелодією, як чиста вода у струмочку. Весна святкує своє весілля. Десь у глибині саду грає оркестра. То маленькі музики-бджоли тягнуть свої смички...

А вишенька, як молода, стоїть і кланяється:

— Ось і я, паречена...

Соловей

Засипав золотим зерном сад: кинув пригорщу, другу, третю. Покотилася ніжна сурма весни, розбуджуючи гай. А струмок унизу дзвенить, поспішаючи до великої води-матері.

Золоті бризки котяться долиною. Соловей невгамовний, як закоханий: сипле золотим піском, ніби казковими променями ранку.

Це перша його пісня сьогодні.

(“Прапор”, вересень, 1962, Харків).

НОВІ ДНІ, ГРУДЕНЬ, 1962

Микола ПОДОЛЯН

ГОРДА ОСОБА

Оповідання

Жінки, як відомо, дуже чутливі до поглядів; тільки одні реагують на них одразу, другі — удають, що не помічають, скільки їх не свердли очима. Але жінка є жінкою: її хлібом, як кажуть, не годуй, а поглядом обдаруй... І серце ж — не камінь: рано чи пізно жіноча цікавість візьме верх... Але облишмо філософію.

Отож, і вона була жінкою. В санаторній їдальні я раз-у-раз переводив на неї погляд і бачив профіль не античного, але чимсь дуже привабливого обличчя, на якому горобчиком сидів носик, пелюстками жоржини палахкотіли вуста. Русі кучері хвилями збігали до плечей і золотилися промінцями на відкритій шії. Я в думках торкався її руками, і від цього навіть уявного дотику, в скронях починали постукувати молоточки... І коли я на яквсь мить трохи довше затримував свій зачарований погляд на жінці, вона свіломо чи ненароком повертала голову у мій бік. Я мерщій нахилився над мискою, як спійманий на гарячому хлопчисько, обпікався борщем і лаяв себе останніми словами: "Дурень, який же дурень!.. Просто дівчина дивиться і повертає голову туди, куди їй хочеться. Але одного разу... Одного разу мені здалось, що вона усміхнулася. І не комусь, а саме мені!.. Та почуття солодкої тривоги я одразу відігнав геть. Ніна (так звали незнайомку) попадалась мені на очі тільки, на жаль, у їдальні завжди у супроводі високого посрібленого благородного сивиною мужчини. Чоловік? А то хто ж іще?!

Але радість, як і біда, теж часто приходить неждано-негадано. Це сталося так несподівано, що я ладен був захватись за високу пальму... Та було пізно. Ми йшли одне одному назустріч: я і Ніна. І — зовсім порожній довгий коридор. У голові моїй ураз усе перемішалось і наче з вітром вилетіло геть... У роті пересохло, і язик став жорстким, мов хвіст тарана. А Ніна наблизалась... Стук її гострих каблуків відлунював коридором і голками застрявав у моєму серці. Важко було в залитому сонцем приміщенні вловити вираз Ніниного обличчя, але я, зібравши всю волю, твердо і сміливо вирішив: за два кроки до Ніни я на мить поливлюсь їй прямо в очі, і коли ми зустрінемось поглядами... Але мить — це мить: чи я не розрахував, чи мене засліпило сонце, — та каблучки вже градом котилися позади мене...

Люди кажуть, що не існує долі. Не вірте їм! Наступного дня доля все таки змилосярдилась. У двері моєї палати постукали, і в отворі показала золота голівка Ніни.

— Ой, пробачте, — зойкнула вона. — Пробачте, будь ласка!..

А я, чому ж я промовчав? Чому не зупинив?.. Хряснули двері... Стукнули каблучки... Стало так тихо і млосно, що мені здалося: про-

валююсь я кудись у безвість. "Помилилась"... Так, тієї хвилини я у це повірив, але на ранок був зовсім іншої думки: а що, коли?.. Я мерщій вийшов з палати.

За сніданком Ніни не було. Я побачив її з чоловіком у вестибюлі. Поруч них стояли дві шкіряних валізи. На вулиці погуркував рейсовий автобус... І тут я ще раз (котрий раз!) охрестив себе не дуже ласкавим словом: "Як я тільки міг подумати, що стук у двері моєї палати була не помилка, а..." Та що тепер — акай не акай!.. Але "акнути" ще раз все таки довелось.

Увечері на кіносеансі я опинився сусідом... Кого б ви думали? Ніни? Ні, не вгадали. Сусідом Ніниного чоловіка. Усміхнувшись, він сказав:

— А в мене для вас, молодий чоловіче, сюрприз. Тільки не знаю, чи приємний...

Я похолов: "Невже він щось помічав?"

А сусід тим часом вів далі:

— Ніна привіт вам передавала. А ще казала, що ви... — він замовк на хвилю, наче вагаючись, — що ви... роз-маз-ня. Каша така по першій діеті є.

— А-а, е-е... — тільки й зміг я вимовити.

— От вам і "а-е", — перебив мене сусід. — Племінниця моя — горда особа!

Я підскочив, як від вибуху. Але хтось ззаду натиснув на моє плече. Погасло світло. Спалахнув кіноекран. Я, обм'яклий, телепнувся в крісло.

("Україна", ч. 19, 1962, Київ.)

ГАРНИЙ ПОДАРУНОК ДІТЯМ ШІСТЬ РІЧНИКІВ

"СОНЯШНИК"

оправлені у три великі книжки
(у Кожній по 440 сторінок друку):

1. За 1956 і 1957 роки — ціна: 6.50 дол.
2. За 1958 і 1959 роки — ціна: 6.50 дол.
3. За 1960 і 1961 роки — ціна: 6.50 дол.

Купіть ці три книжки і позбавитеся клопоту: що дитині дати прочитати, чи що їй прочитати, бо

● У цих трьох книгах знайдете відповідні матеріали на кожен пору року, на кожне політичне чи релігійне свято.

● У цих трьох книгах знайдете матеріали з історії та географії України.

● У цих трьох книгах знайдете твори найкращих сучасних дитячих письменників і письменників-класиків.

● У цих трьох книгах знайдете багато добрих ілюстрацій майже до кожного твору. Обкладинка кожного числа видрукувана у двох кольорах.

Книжки гарно оправлені в полотно, із золотими витисками.

Замовляти в "Нових Днях".

НАШ СТЕП

(Продовження)

Мій незабутній батько, наприклад, дуже добре пам'ятав чумаків і, навіть сам не один раз їздив на їхніх мажах. Так само, багато розповідала мені про них і моя няня, один з кривняків якої чумакував. Треба згадати ще про так званих бурлаків, приблизно, сучасних чумакам. Під збіркою назвою «бурлаків» розумілись з одного боку всякі невдахи-безталанці, занехаяні життям безпритульні сіромахи, голода, з другого, — різні пройдисвіти-злочинці, що ховались в степах від кари й вештались там, як голодні вовки-сіроманці; з третього — ті свободолюбці, що не знесли кріпацького рабства, гніту панщини, й тікали в безлюдні простори. Цих, либонь, було найбільше.

Тяга підневольного люду в ті степи проявилася особливо по тому, як приборкано було сваволю ногайських татар і коли кримське ханство перестало існувати. Як перелетну птицю до вирія, так тягнуло в замирені степи закріпачений люд Правобережжя і Лівобережжя.

Так званих «біглих», — збігців, — чим далі ставало все більше. Там у тих неопосаяних просторах був порятунок від панського батога, від знущань і від безпросвітної тяжкої праці, узаконеної як Польщею, так і Росією. У недавніх заснованих містах і селищах чорноморського та озівського побережжя, збігці знаходили непоганий заробіток: рибалили, навантажували й розвантажували кораблі та «трамбаки», полювали, а по містах займалися різним ремеслом: шевцювали, кравцювали, ковалювали, бондарювали; чимало ставало з них до мулярства, чимало з них відкривало навіть свої власні дрібні підприємства: слюсарні, столярні, крамниці, млини, стельмашні і т. п. Сила з них ішла сільсько-господарськими робочими-наймитами до саме посталих помість, багато навіть сідало на землю, яка тягла до себе одвічних хліборобів.

Увесь цей «біглий», безпашпортний люд, спочатку ніхто не переслідував, але степи, чим далі, тим дужче залюднювались, пани кидали виснажені прадідівські ґрунти десь у Московщині чи на колишній Гетьманщині і, в погоні за «життєвим простором» та масним, родючим чорноземом, переносили свої господарства на терени Дикого Поля: кріпаків своїх вони приганяли з собою, скуповували довколишні землі за шеляги і в результаті, з колишніх скромних панських садиб, на нових місцях, виростали лятифундії; коло них об'являлися кріпацькі села. З панами явилася і поліція і увесь загальноросійський лад. Почалося вилучення «бродягів»; поліція ревно взялася за працю і, мобілізуючи «понятих», ішла на збігців облавою, як тоді казали, «затягала на них невід».

І настала чорна година для збігців; зловле-

них бідолах доручали їхнім колишнім панам, а то й на каторгу засилали, skonфіскувавши все їхнє майно. Переховувачів карано нелегше.

Ще несприйнятим лишалося або упокоритися і віддатися в руки «правосудія», себто йти на жорстоку розправу до старих своїх панів, або тікати в світ-за-очі в черкеські землі за Кубань:—

*...Там стояли все могили,
Де бурлаки проходили,
Та степи за степами
І луки з берегами...
...Там чумаченьки проходили
І бурлаченьків провозили,
А тепер не проходять,
Бурлаків не провозять
Все за вражими панамі...*

Про «біглих» багато цікавого написав той же Г. П. Данилевський.

Але вернімося далеко назад, щоб оповісти про давніх предтеч запорожців.

Літопис, який нічого не згадує про антів, посвідчує все ж, що сучасний терен України, на світанку творення Київської держави, на півдні виключно Правобережжя, а на півночі й Лівобережжя, точніше, сучасна Полтавщина, Чернігівщина та східня частина Харківщини, посідалася вже слов'янами історичного періоду, праукраїнцями з полянами на чолі, які держали Київ. Перелічу їх племена: Дуліби сиділи в Пінщині, між ріками Вислою і Стиром, на Волині — волинцями, ще нижче, в Галичині, — бужани; теж правобіч, межі ріками Случею і Березиною, в дрімучих лісах —, деревляни, лівобіч же, по Десні, — сіверяни.

Нижче Росі на Правобережжі й нижче Ворскли на Лівобережжі, був уже непевний терен, де хазяйнували кочовики, у ті часи торки, підхазарські номадські племена, а згодом печеніги й половці-кумани.

На самому півдні Правобережжя, однак, літопис, писаний на початку XI ст., бачить слов'ян тіверців за Дністром, у сучасній Басарабії, та слов'ян угличів — у Херсонщині.

Взагалі ж, літописне розмежування слов'янських праукраїнських племен надто проблематичне. Більш-менш певне лишень те, що слов'яни поантських часів, після дужої кочової експансії зі сходу, цілком одкотилися зі степового Лівобережжя на захід і, деякий час, уже в історичну «літописну» добу, затримувались ще на Херсонщині і за Дністром.

Приблизно, тоді ж, за княжих часів, ми знаємо, що по степах, головним чином на окраїнах та в їх плавневих пушах осідали т. зв. «бродники» і «уходники». Це були люди сміливі, загартовані в небезпеках; були вони синами всіх слов'янських племен тодішньої Руси, як запорожці —

України, і, як запорожці, потикалися з кочовиками, рибалили та полювали.

З часів половецької, а згодом і татарської навали, степи цілком спорожніли і в такому стані перебували кілька століть.

У добу т. зв. «Великої Руїни» — 1663-1687 рр., сила православного люду покинула Правобережжя, де лютували католики, і втікла на лівий берег Дніпра; тоді край правобіч Дніпра ще більше обезлюднів і тоді ж почали заселятися північні межі «Дикого Поля» на Лівобережжі, а зокрема Слобожанщина.

Коли ж Москва, після Полтавської битви 1709-го року, ревно взялася запроваджувати на Гетьманщині свої порядки, коли, у 1775-му році, підступством було зруйновано москалями останню Січ запорозьку на річці Підпільній, — у ногайських степах і в степах колишніх «Вольностей», почали поставати поодинокі хутори-блокгаузи.

Як пізніше збігці від панщини, так тоді збігці від московських репресій ішли в дикий степ і, десь у затишку, над водою, а то й у віддалених зимовниках, засновували свої хутори. І ту займань підприємний прибулуда з Гетьманщини чи запорожець, що позбувся свого кубла-Січі, за допомогою рідні, а то й цілої ватаги козаків-братчиків, обертав у квітуче господарство.

Та про це була мова вже раніше.

Ногайські й дніпро-бузькі степи пацифікувала Росія. У середині XVIII ст. впало Кримське Ханство й північний форпост Туреччини — твердиня Очаків. Прилученням до Росії степів і виходом її до Чорного та Озівського морів, роля Січі, яко заборолла проти згубних нападів татар та турків, перестала бути актуальною. Єдине, що лишалося ще запорожцям, це класти свої голови за царя-батюшку чи царицю-матушку, рибалити, полювати та всіми засобами уникати підданства панам.

Обороняти поневолений народ український їм було вже ні від кого, його «обороняв» тепер москаль, як вівчар свою отару, з якої він годується й живе.

Лицарська місія Запоріжжя була закінчена.

Утративши шляхетну ціль свого існування, оборону віри православної та православної батьківщини своєї, запорожці недовгий час мали ще вільну руку в шапранні східних, західних та південних берегів Чорного моря, які посідала Туреччина; але й ці морські походи чим далі, тим все більше залежали від волі російських резидентів в Україні. Ще до зруйнування останньої Січі, запорожці перестали вже бути незалежним лицарським товариством і фактично перетворилися в помічне військо Росії. Запорожців покликувано було в далекі походи, навмисне розпорошувано по російських арміях, піддавано російській команді, кидано в найнебезпечніші воєнні авантюри, як, наприклад, при здобутті Очакова, і в цих походах, ні за що, ні про що гинув цвіт козацтва.

У складі російського імператорського війська, вони чесно виконували всі їм припоручені завдання, сподіваючись тим урятувати Січ-матір від зазіхань Петербургу; але сподівання ті були марними і марно полягла сила-силенна чу-

батих лицарських голів у батавах та штурмах.

І непотрібний вже Росії воєнний чинник, але надто небезпечний для їх автократичного кріпосницького ладу, огнище свободолобної, справжньої демократії, перестало існувати. Були якраз Зелені Свята, 4-го липня ст. ст. 1775-го року. Під жагким промінням сонця ниділа трава, марева йшли по степу...

По всьому Лівобережжю й Правобережжю встановлено було загальноросійський лад, утворено губернії; українська «лояльна» шляхта й хитромудрі пройдисвіти-самозванці дістали дворянство, а люд посполитий — важке кріпацьке ярмо. Російський уряд всіми способами стирав пам'ять про бувальщину; дійшло до того, що, на початках ХХ-го століття, з офіційної географічної номенклатури зникло не тільки красе означення «Україна», але й штучно-казенна «Малоросія». Край наш став просто «Югомь Росії», а народ його — «южнороссами».

Тим часом, степи надзвичайно швидко залюднювались; міста, села, слободи, хутори; мережа ґрунтовних шляхів і залізниць, у всіх напрямках проткали степ; зазолотився він хлібами, зачорнів ораницею, наїжився стернею; по тирсі, по зелено-барвистім килиму трав, й помину не збуло.

Глибокі копальні продірявили надра колишніх «Вольностей», високі фабричні димарі вивергали клуби вугільного диму, заволоклось задушливим чадом колись чисте, блакитне небо. Степи почали по-справжньому експлуатуватися людиною й ця експлуатація знищила всю одвічну чарівну красу їх, їхню волю, таємничу привабливість незвіданих далеких просторів. Тільки в Закарпатті лишилися ще вільні степи, на Кубані, у північній Таврії та, невеличкими клаптиками, у нас на південній Херсонщині. За моєї пам'яті, однак, і вони все звужались, розтинались, розорювались, а згодом й зовсім зникли. Символ волі — тирса, стала надбанням минулого й покоління, молодше за мене, її вже не побачило в наших краях.

Аж до другої половини ХІХ-го століття, нашими степами володіли кріпосники-поміщики, значна кількість яких була з росіян. Поміщикам належали, даровані й куплені, величезні латифундії, де вони господарювали безконтрольно. Терпів наш люд й від аракчєєвських «Военных поселений», що рясно вкривали степову Україну.

Великі добра належали також осадникам-чужинцям і, перш за все, німцям. По завоюванню москалями Запоріжжя, у наші степи почалася справжня інвазія тевтонів зі всіх частин Німеччини. Підприємні й практичні німці, зразу ж збагнули де саме зарита собака, зрозуміли, що степ наш — то золоте для них дно і почався «дранг нах Остен». Спочатку поодинокі, а потім цілими ватагами, сунули вони на схід, як колись їх предки готи, до смішного дешево скуповували у казни землю, закладали там свої «колонії» й починали казково багатіти. Траплялося, що майже цілі німецькі села переселялися з «фатерланду» в наші степи. На заклик якого-небудь Фріца чи Ганса, що був або висланий громадою на розвіди, або раніше вже там осів й встиг за

короткий час набити грішми свій порожній гаман, вони видавалися в далеку дорогу на возах, забравши з собою увесь господарський скарб та худобу. На нових місцях, вони зараз же засновували т. зв. «колонії», всякі Берліни, Гайдельберги й Бромберги, трималися купно, працювали з скаженою енергією і, багатіючи, розповзалися по всьому степу, як блощиці.

Але, не зважаючи на українські «млечні береги», — свого «фатерланду» вони не забували і, з покоління в покоління, оставались німцями.

Все менше ставало пустопорожніх казенних степів і незабаром зовсім не стало: що не захопив дідич, — захопив німець.

Такий стан тривав аж до приснопам'ятного 1861-го року, коли, 19-го лютого ст. ст. імператор Олександр II-ий не оголосив урочисто свій маніфест про скасування на вічні часи кріпацтва на всій території Російської Імперії.

Цей акт епохального значення обернув шеке-реберть всю соціальна-економічну структуру російської держави і зразу ж, сливе з першого ж року проголошення волі, великі землевласництва почали занепадати, зменшуватися, розпадатися. Поміщики позбулися даремної робочої сили, безконтрольність їх господарських махінацій була оборкана законом, збільшились податки. І, не зважаючи на те, що закони, як і скрізь, часто обходились, — розвал поміщицьких лятифундій і, взагалі, старосвітського укладу поміщицького життя, ріс до самої революції 1917 року.

Поруч із занепадом дворянських маєтків, виростала нова хліборобська сила, нерозривно, від непам'яті, зв'язана з землею, що незабаром почала успішно конкурувати з великими господарствами. Ця сила дрібних землевласників та хуторян, що в значній кількості своїй вийшла з гущі недавніх кріпаків, виростала на колишніх лятифундіях. Нові соціально-господарські зміни не йшли на хосен князів чорнозему й руйнували їх без жалю. Ця руйнація, однак, ані трохи не зачіпала німців-колоністів; вони теж кинулися шарпати лятифундії і їх господарства розросталися й процвітали до самої війни 1914-го року.

Грянула революція і в наших степах почалася страшна, небувала вакханалія; ніколи ще в наших степах не лилося стільки крові, ніколи ще не зазнавали вони стільки горя. Вони стали ареною осатанілої братовбивчої війни й знову засіялися мільйонами могил; а за десяток літ, маніяк Гітлер, на тисячоверстий могильник наверстнував новий і, в результаті цих жахливих подій, люд наш опинився в лютому рабстві більшовицької тиранії, перед якою бліднуть і жорстокості кріпосництва та аракчеєвщини і колишній бешкет гуннських орд. Люд наш опинився у міцнокутім ярмі, став бездумним бидлом, загнаним в колгоспи та радгоспи...

На півдні України, вже з середини лютого помітні перші ознаки грядущої весни. Мороз поволи попускав кермо своєї суворої влади над степами. Опівдні, де-не-де з'являлися проталинки; на осонні відтавала кора дерев, узбіччя балок позбувалося снігу; спроквола скидали його огорожі й дахи; ще несміливо дзвеніла капіж, надвечір

заклякаючи в бурульки; з хмар сипав мокрий сніг і небо раз-поза-раз прояснялося.

Аж ось з півдня дихнуло бадьоріше, привітніше; п'який низовий вітер «чорноморець», ще холодний, але з проривами теплих подувів, що пахли відмерзаючим чорноземом й далеким морем, загуляв по степах. Під його повієм хутко танули сніги, звільнялись від білої пелени горбочки та могили, стрімкоспадисті схили балок та бережних круч; зачорніла розм'якла земля; степ обертався в грузьке, непролазне болото з озерами, зі струмками-протоками, що дзюрчали, многоголосо дзвеніли, блищали, переливались всіми барвами й іскрились під сонцем. А сонечко з кожним днем припікало все дужче, все сміливіше розганяло хмари. Тиждень-два і сніг затримувався ще тільки в глибоких ковбанах, на північних схилах яруг, між деревами в хащах.

Після сніжної зими, балки перетворювались у справжні бистрини, у бурно ринучі займища вод. По самі береги переповнювались вони каламутними водами, що рвали їхні глеюваті, глинясті схили. На ріках та на озерах, а ще пізніше на ставках, рушився лід; набухав, ставав дірчастим й раптом починав тріскатися з гарматним громом.

І наставало водопілля. Незлічними ордами льодові криги вирушали в похід, несучи з собою жмуття тогорічної трави, вирвані з корінням кущі та дерева, корчі й сушняк очерету. Криги зударялися, скреготали, нагромаджувались, ставали сторчма, наповзали одна на другу, ламалися й кришилися, здіймаючи шалений галас, який і за гони було чути. Широко-далеко степи затоплювались, а повільні степові ріки бурхотіли, як хвилешумне море.

По снігу й сліду не лишилось; блакитний поверх повені брижив теплий, вологий вітер, пробігав по ній темними смугами. А острівців — без ліку; то степові горбочки, куди вода не добралася; і, мов ті кораблі у приставищах, причалювали до них крижинки й танули.

Непрохідний, непроїзний бував степ у ту пору: і людина, і кінь, і віз, як у трясовинні, грузли в розмоклім ґрунті.

І тільки зійшов сніг, тільки спала вода, тільки змовк дзюркіт снігових струмочків, — а грузький ще й багnistий степ, під животворним соняшним світлом, починав прокидатися й зеленіти, починав пістрівіти першими квітоньками. Ніби хміль розливався в повітрі: надихаєшся його й голова розболиться, дурман-млюсть піде по тілу, затуманюючи думки. (Далі буде).

JOSEPH J. RAJCA FURS

921 College St. — Tel.: LE 4-5545

(at Dovercourt)

КУШНІРСЬКА РОБІТНЯ

Хутра на замовлення з різного роду шкірок

△ ПЕРЕРІБКИ,

△ НАПРАВИ,

△ ПОВНА ГАРАНТІЯ.

НОВІ ДНІ, ГРУДЕНЬ, 1962

Тодось Осьмачка

(До психології творчости)

Друзі і далі мені особи не раз докоряли мені за те, що я не пишу споминів, бо вже, мовляв, мало лишається людей, які були свідками і брали активну участь у тому літературному періоді, який тепер пишню називається «українським відродженням», а який фактично був *народженням*, першим могутнім акордом, першим нестримним потоком творчости. Якого український народ не знав до революції національної, і який був швидко придушений революцією соціальною, принесеною, як писав генерал Муравйов, «на багнетах з півночі».

Але для спогадів перш за все потрібна точна хронологія, чого я не маю: події для мене пов'язані не з датами, а з місцем, з тими містами і мешканцями, у яких ми жили під час тієї чи іншої події. Я пригадую, як щось відбувалось, але не пригадую, який тоді був рік. Виглядає так, що Айнштейнова теорія про час, як четвертий вимір простору, для мене дуже спростилася: час для мене зник, а його місце посідають просторові ознаки. Тим то у мене далі буде так багато непереносних для порядного історика вставних слів: «мабуть», «приблизно», «від і до», «напочатку року» або «тієї осені» і т. п.

Але з другого боку я бачу, що в нашому літературознавстві починає панувати стихія імпульсивних припущень і безпідставних теорій; починається мітотворення, коли ніхто не дбає про факти, якими вони були в реальній дійсності, а творить такі «факти», яких йому хочеться. Тому я вирішила записати свої спогади про Тодосю Осьмачку. Тим більше, що його історія дуже проста, трагедія його більша, ніж досі її розкривали, але одночасно Осьмачка єдиний зберігся з тих літераторів, з якими був пов'язаний, чи які існували в той самий час у Києві. Єдиний зберігся, зумів вийти на еміграцію і писати тут вільно і одверто. Чого вони ніколи не могли робити.

Отже, за «моєю хронологією» мій чоловік, Михайло Івченко, познайомився з Осьмачкою десь у 25 — 26 році, а трохи пізніше познайомилась з ним і я. Він належав до тієї хвилі української сільської молоді, що посунула після революції до міста, «гризла граніт науки», привозила з дому у торбинках пшоно, сало і хліб та борошно, і так, харчуючись самотужки, живучи в непалених гуртожитках, вивантажуючи дрова з барж на Подолі, таки кінчала ІНО — інститут народної освіти, у які тоді було переіменовано університети.

Коли я вже добре пригадую Осьмачку, окремо виділяю його з великої кількості початківців, що приходили до чоловіка читати йому свої твори чи питати якоїсь поради, то Осьмачка вже учителював у одній із київських шкіл, був одружений і мав сина. Дружина його була студенткою медінституту і звали її Леся. Імені сина я, на жаль, не пригадую.

Це була пора НЕП-и, коли більшовицька доктрина завела державу до краю загибелі, і Ленін вирішив, що час зробити «два кроки назад» і звернутись по порятунок до недобитої ще тоді буржуазії. Було дозволено приватні підприємства і приватну торгівлю. Село, маючи що купити в місті, охоче везло туди свої продукти. Голод часів воєнного комунізму зник. Здавалось, Україна вступила в добу якогось добробуту.

Не менш буйно розквітало й культурне життя. Безнастанно творились нові мистецькі об'єднання, в Мистецькому Інституті проголошувались трохи не щодня нові групи і нові маніфести — здебільшого проти мистецтва, як такого, а за «пролетарське мистецтво», суті якого так і не було ніколи виявлено.

Серед групи молодих письменників потроху виділилась і стабілізувалась та група, яка згодом почала називати себе «Ланка» і в яку входили Косинка, Антоненко-Давидович, Осьмачка, згодом Підмогильний, трохи збоку — М. Галич. Відносини між ними були, як на мене, дивні: вони тримались купи, але справжньої дружби між ними не було. Відчувалось приховане змагання за провідництво між Антоненком-Давидовичем і Підмогильним, у якому зрештою переміг Підмогильний, але це не було якесь велике змагання, що захоплювало б цілком обох їх чи когось із групи. Як знаємо, радянська влада робила спроби притягти на свій бік цю групу. Спочатку Антоненкові-Давидовичеві доручили редагування журналу «Глобус» (у якому, до речі, вміщено було і одне з моїх оповідань), а потім Підмогильному дали редагування журналу «Життя й Революція». Загально, взаємини між ними мали характер вічного піддразнювання і жартів з усього, що діялось навколо, і з самих себе. Можливо, в тих умовах це був найліпший спосіб поведінки, але ні я, ні мій чоловік якось не могли увійти в цю атмосферу. Нам завжди хотілося щось обговорити, зрозуміти, що думають інші, яке їх ставлення до політичної ідеології чи які їх вимоги до літератури, до самих себе, до зовнішніх ознак їх творів, як стиль чи мова, чи ж соціальні вимоги. У них не було ніякого літературного чи ідеологічного точно сформульованого кредо, і, як ми пізніше побачили, його й не можна було висловлювати в тих умовах. Але це не врятувало їх, і вони всі загинули так само, як і неоклясики, які мали свої певні ідеали й форми літературні.

Тодось Осьмачка не вкладався в ці норми. Він взагалі був майже цілком позбавлений почуття гумору і не міг зносити жартів, навіть і найбезневинніших, щодо нього самого. Можливо, тут впливало ще й те, що він був старший між нами всіма. Найстарший був Михайло Івченко, і, порівняно з ним, Осьмачка в «Ланці» був більш «свій», ніж Івченко, але й Осьмачка не був цілком свій. З ним треба було поводитись обережно, щоб

не образити, бо він дуже легко починав сердитись і відповідати на жарти сердито, часом навіть грубо. І завжди занадто в'їдливо. Я віком була ближче до Осьмачки, але непогамована цікавість все знати й бачити разом з великим почуттям і любов'ю до гумору, якимсь робили мене ближчою до Косинки, наприклад, ніж до Осьмачки.

Було в Осьмачці щось стримане, щось найжачене і серед загальних жартів і піддразнювань, його жарти були завжди якісь незграбні і особисто зачіпливі. Я не могла цього зрозуміти, бо тоді він був ще єдиним поетом серед прозаїків, отже, здавалось мені, не було місця для якоїсь конкуренції.

Потім сталась подія, що розкрила перед нами оту болісну роздвоєність Осьмаччиної душі, яка лишила слід на всьому його житті, але яка, можливо, саме й допомогла врятуватись йому єдиному з тієї талановитої групи, що рушила завоювання пореволюційного літературного життя. Маю на увазі вибух хвороби у Осьмачки, перший вияв її назовні. — За оповіданням Косинки, це було так:

Повернувшись із школи до дому, Осьмачка, за звичаєм, почав переглядати свої рукописи. Раптом із страшним криком він накинувся на свою дружину з обвинуваченням, що вона пустила в хату гепоушника і той читав Осьмаччини вірші в рукописах.

Повернувшись із школи додому, Осьмачка, плював на рукописи і рвав їх. Потім кинувся до дружини і почав душити її. Врятувало її те, що, за більшовицькими нормами, вони мали тільки одну кімнатку, і сусіди, почувши крики, увірвалися у кімнату й визволили жінку від Осьмачки.

Вона побігла до Косинки (чи, може, до Антоненка-Давидовича) і вони, швиденько порадившись, вирішили, що треба влаштувати Осьмачку у славетну в Києві Четверту Санаторію.

Четверта Санаторія для нервово-хворих на Бульварно-Кудрявській вулиці складалась із кількох будинків з величезним садом і перед революцією належала одному приватному лікареві. — За більшовиків Четверта Санаторія була перетворена у своєрідну психічну ремонтну майстерню для підлатування психіки людей, які не могли знести більшовицької дійсності, хоч часом і працювали для них. Окремий відділ був призначений для важко хворих, які там перебували під наглядом найкращих психіатрів Києва. Більше половини хворих були саме гепоушники, які ще не зовсім збожеволіли, але які вже не були й нормальними в наслідок своєї так званої «роботи» — арештів, допитів, розстрілів. Їх приводили до більш-менш нормального стану і посилали знову на «роботу». Для тих, хто цілком збожеволів, існувала Кирилівська лікарня для умовохворих.

Косинці з Антоненком-Давидовичем довелося попобігати по різних установах, доки таки вони влаштували Осьмачку в Четверту Санаторію, бо там була, повторюю, найкраща медична обслуга. Але він побув там дуже недовго — і вже на третю чи на четверту ніч переліз мур, що одгороджував сад, і в одній лікарнянській піжамі пробіг через усе місто, якщо не помиляюсь, до Плужника, що тоді ще не був одружений. Ось-

мачка запевняв Плужника, що Косинка і Антоненко-Давидович — сексоти і засадили його в санаторію, «щоб зробити його дурним». А зробили вони це тому, що заздять його талантові. Він виїхав на село до батька, але незабаром повернувся і помирився з дружиною. Так у тій атмосфері взаємних жартів і якогось підкреслено-несерйозного ставлення до подій, як загальних, так і літературних, це напруження між Косинкою і Осьмачкою ніби призабулось, утонуло в потоці піддразнювань, головним із яких було, як Осьмачка в одній піжамі «драпав» через увесь Київ.

Мені яскраво пригадались ці події на еміграції. Перший раз, коли я прочитала Осьмаччиного «Поета», у Регенсбурзі з обкладинкою, заставками та розділовими перед кожною частиною ввідними, так би мовити, малюнками Михайла Дмитренка.

Ця поема, як знаємо, має таку присвяту, оповиту ніби надгробним вінком: «Присвячую пам'яті єдиного могого друга і найбагороднішої людини між людьми, мені знайми, — могого батька Степана Осьмачки». У поемі є така сцена: батько героя поеми Свирида Степан розповідає, чого від нього хотіли чекісти, коли довідались, що Свирид приїде додому:

*Приїде ваш — вів з розпачем Степан —
із Києва Свирид на днях додому,
І ви його огляньте чамайдан,
але йому було щоб невідомо...
І жадний папірець на смітник в тан
не викидайте з зошита чи з тому...
І щонеділі будемо ми так
читати, що напише ваш козак;
а ми за це вам у дяка господа
однімемо, корову і скирти,
і в шані будете серед народу
від нашої уваги й доброти...
А на Різдво ми пришлемо по згоду
Калькутіна й чекістів з півчоти...
І вже ж то будемо тоді всі раді,
коли ви з нами станете в сільраді».*

Як бачимо, ота підозра і страх, що гепоушники хочуть і можуть крадькома читати його вірші, не лишила Осьмачки і через добрих двадцять років після того, як він вперше кинув це обвинувачення на свою нещасну дружину. Виходить, якщо взяти до уваги і присвяту батькові і розвиток подій, як вони описані в поемі, що Осьмачка вірив, що тільки один батько не зрадив його і не віддав на поталу гепоушникам його твори. До проблеми батька в Осьмачки я повернусь пізніше, а зараз зупинюсь на другому випадку також уже на еміграції, коли я відчула знову відгук цієї старої вже на той час події: у статті, яку Осьмачка написав про Косинку, якщо не помиляюсь, в Ашафенбурзькій «Неділі». Там Осьмачка намагався довести, що була різниця між тим, яке враження робили Косинчині твори, коли людина читала їх сама, і коли Косинка читав їх уголос перед якоюсь аудиторією. Осьмачка писав, що в Косинці був якийсь демон, який і надавав сили його творам у власному Косинчиному читанні. Тут безперечно відіграло роллю те, що Косинка справді мав величезний успіх, коли

сам читав свої твори. Манера у нього була проста, але повна отієї вітальності, отієї внутрішньої сили, яка підтягає слухача і змушує його слухати, не відриваючись, і сприймати всі відтінки настроїв і почувань. А Косинка, з його імпресіоністичною манерою писання, потребував багато уваги від читача і майстерності від того, хто читав твори вголос, щоб всі відтінки були відчутні і зрозумілі.

Якийсь час Осьмачка ще працював у Києві, друкуючи свої твори. Настрої його видно знову з того самого «Поета»:

*Редакція підводила будинок,
немов гісна голову з могил,
якій у пащу кидали, мов з вилок,
широкі вулиці людей і пил
коліс возових, дим автомашинок,
комуністичний без'язикий вир,
що, перетлівши в животі гісни,
блищить з газети чоботом воєнним...*

Осьмачка, здається, боляче пережив те, що його збірка поезій «Круча», яка вийшла ще перед моїм знайомством із ним, не викликала такого резонансу, якого він, очевидно, чекав. Він не міг чути чийхось добрих відгуків про Павла Тичину, а коли одного разу він зайшов до нас, коли у нас був Тичина, то просидів весь вечір мовчки, не сказав ні слова про читані твори, а як тільки Тичина кінчив читати, Осьмачка встав, попрощався з усіма дуже чемно і вийшов. Ми кілька хвилин від ніяковости не могли ні про що заговорити.

В «Поеті» Осьмачка пише, що коли його збірка «Круча» з'явилася на світ, то

*редакції звелися на граніт,
і загули ще гірше, як вовчиці:
що він таки справжнісінький «пїт»,
і досі не застрелений з рушниці,
бо хоч і не за ворога тепер,
то буде ним доконче «у четвер».
І, здобуваючи душі оздобу
у Києві, напевно, років з два,
Свирид відчув у критиці жадобу
крови з юнацького свого єства,
і, триместрову кинувши хворобу,
у деканаті сквално до Різдва, —
взяв чамайдан і рушив без затриму
до рідних виводів з хвостатити риму...*

Пізніше, коли Осьмачка цілком розійшовся з дружиною і надовго зник з Києва, а ми всі були зайняті тим, щоб створити для себе бодай подобу культурного життя після розгрому, що настав у наслідок і після процесу СВУ Осьмачка несподівано написав мені, питаючи: «Як звати дочку того, що написав «Віта Нова»? В ті дні я була так страшно заклопотана, що деякий час навіть не могла здогадатись, кого Осьмачка має на увазі, аж поки не згадала, що це саме під такою назвою вмістив А. В. Ніковський у газеті «Нова Рада» велику статтю, якою фактично, звеличив Тичину і поставив його на перше місце серед українських поетів нової доби. Я відповіла Осьмачці, але оспівана з великим пієтизмом і пошаною героїня «Поета» хоч і скидається деякими

зовнішніми рисами на дочку Ніковського, яка була тоді ще зовсім дівчинкою — мала років шістнадцять-сімнадцять, але імені її ніде в поемі нема. Можливо, що вона була героїнею якоїсь поеми, яку Осьмачка знищив у приступі підозри, але у мене склалось враження, що він знав свої поеми напам'ять, і потім знову відтворював знищене, мабуть, трохи переробивши чи змінивши несвідомо під час відновлювання.

Вже через кілька років після процесу СВУ Осьмачка знову почав з'являтися у Києві. Я думаю, що перерва була не менше, як чотири роки, але було це ще перед 1935 роком, бо мій чоловік був тоді ще вдома. Осьмачка ніколи не приходив до нас удень, тільки ввечері, десь біля 9-10 години і питав, чи не міг би у нас переночувати. Він звичайно спав у одній кімнаті з чоловіком і часом читав йому свої вірші, які носив у акуратно загорнутому в газеті і перев'язаному пакуночку. Тільки один раз я відмовила Осьмачці, бо в нас був тоді чоловіків брат і його мати. І цього Осьмачка не забув на все життя. Вже на еміграції він спитав мене з докором:

— А пригадуєте, як ви не пустили мене ночувати?!

Але коли Осьмачка зустрічав мене десь на вулиці вдень, він ніколи «не пізнавав» мене, і в нього був такий вигляд, що я ніколи не була певна, чи він мене бачив. То була дивна постать на вулицях Києва. Осьмачка двадцятих років любив одягатись підкреслено елегантно: обов'язкова в ті часи для українських інтелігентів мода вимагала, щоб на голові був фетровий капелюх, переважно сірий, а взимку — висока каракулева шапка. Пальта тоді були чомусь здебільшого широкі внизу, з вшивними рукавами, що називались «реглан». (Тепер українські підрадянські письменники також старанно виписують, як їх герой досягнув такого ступеня добробуту, що вже носить «пальто-реглан»). Осьмачка тридцятих років являв собою дивну суміш рештків цієї елегантності з суто українським одягом: на ньому була свитка, підперезана червоним поясом з китицями, на голові отой сірий капелюх, на руках — рукавички, в одній руці — перев'язаний пакунок з віршами, у другій — елегантний стек. Люди спинялись, побачивши його, а він не дивився ні на кого, а йшов, пристроївши погляд кудись удалечінь, понад головами перехожих, а на вустах грала якась тасмично-переможна усмішка.

Через деякий час Осьмачка зник з Києва, і я побачила його знову вже на еміграції. Одного разу Осьмачка розповів мені, що він ще за радянської влади вирішив тікати на Захід і почав потроху пробиратись ближче до кордону, але його зловило ДПУ і повезло товарним вагоном разом з урками у Москву. Осьмачка казав, що урки в вагоні розповідали такі страшно брудні речі і лаялись так дико-цинічно, що він не витримував і починав плювати на них. Тоді вони били його, а через якийсь час все починалось спочатку.

В Мюнхені я жила на Дахауерштрассе, якраз біля нічлігарні, і стало вже якимось звичаєм, що кожний знайомий, що ночував у нічлігарні, заходив до мене так би мовити «на каву». Кава була якийсь несмачний «ерзац», цукру здебільшого ви-

стачило на першу половину місяця, бо я жила на німецькі картки і не одержувала ніяких додаткових постачань від УНРи, але кава була тепла, і кожний міг посидіти в мене і розповісти свої пляни чи кривди перед тим, як іти в нічлігарню. Осьмачка досить часто заходив до мене, бо він, порівнюючи з іншими, досить часто міняв табір. Скарги були майже завжди ті самі: у Міттенвальді, «вони дають таку каву, що я стаю дурний»; у Цуфенгаузені «вони навмисне зробили біля моєї кімнати світлицю для Пласту, щоб я не міг писати через той шум і співи» і так далі.

Під час цих розмов Осьмачка уперто запевняв мене, що Краківське в-во напевно пов'язане з енкаведистами, бо він віддав їм рукопис свого роману (очевидно, «Плян до двору»),^{*} а вони його знищили під претекстом, що треба було евакуюватись. Насправді, Краківське в-во виявило таку дбайливу турботу про твори авторів, які були в нього, якої нам тепер, у Сполучених Штатах, не побачити від жодного українського видавництва. Краківське в-во роздало рукописи своїм співробітникам, які мали вивезти їх разом зі своїми речами, хоч би їм довелося нести їх у рюкзаку. Роман Осьмачки вивіз Юрко Стефаник, але довів тільки до Відня, де рукопис лишився у його знайомої, яка дуже нескоро змогла вибратись звідси до Німеччини. Тому Осьмачка найбільш підозріло ставився до Юрка Стефаника і все запевняв мене, раз, що його рукопис «давно вже знищили совети», а другий раз, — що він не здивується, коли «хтось» видасть його роман, як свій. Коли рукопис таки дістався до Німеччини і був повернутий Осьмачці, то він на всі мої спроби довести йому, як він помилково осуджував людей, тільки відмовчувався.

Але щось таки лишилось у нього до співробітників цього видавництва, якась підозра, що засіла в ньому назавжди. І це спричинило досить, як на мене, комічний епізод, що розгорнувся за дві зустрічі Осьмачки в мене з М. Хом'яком, співробітником Краківського в-ва, хоч і не пов'язаним з літературними виданнями.

Якось Осьмачка сидів у мене і ми чекали, доки закипить моя славетна «кава», що варилась на зробленій у цеглині електричній плитці. Одчиняються двері і входить Хом'як. Коли я почала розливати каву, Хом'як вийняв з рюкзака консервоване молоко і сказав, що будемо пити сьогодні каву з молоком. Осьмачка випив каву і трохи посидів, розмовляючи, так що все ніби виглядало нормально.

Але біда хотіла, що десь місяців через 3-4 знову сидів у мене Осьмачка, і знову відчинились

^{*} *Можна мати сумнів, чи це був саме «Плян до двору». Знаю добре, що над «Плян до двору» Т. Осьмачки працював у США (у Міннеаполісі) і в Канаді. Про це він мені писав і казав сам. Казав, що це новий його твір. Як відомо, уривки з нього були друкovanі в «Н. Днях». Якщо це й був «Плян до двору», то значить, що Т. Осьмачка його ґрунтовно переробляв. Скоріш усього, що то був рукопис якогось іншого твору, невідомого нам досі, і за ним варто б пошукати.*

Ред.

двері і увійшов той самий Хом'як, який до кави знову вийняв баночку консервованого молока. Коли я налила Осьмачці кави, він відмовився, попросив у мене порожню чашку, пішов, набрав у коридорі з водопроводу чистої води і пив воду в той час, як ми пили каву.

Наші взаємини з Осьмачкою були несхожі на його взаємини з іншими: я взяла лінію, що він така сама здорова людина, як і всі інші, і так само відповідає за свої вчинки. А що вчинки його не завжди були вчинками відповідальної людини, то досить часто я сердилась на нього і вичитувала йому як слід. Він слухав мовчки, ніколи не сперечався і не доводив мені своєї правоти, але й не гнівався на мене і не поривав зі мною зв'язків навіть після цього випадку з кавою, хоч досить довго після нього Осьмачка до мене не заходив.

Під час зустрічів Осьмачка розповів мені, дуже скупі і уривчасті, що сталося з ним у Москві і як він фактично вирвався з-під влади НКВД: вони вирішили, що він уже «отрабований пар», і скреслили його зі списку небезпечних людей. Сталося це так:

Коли Осьмачку привезли з урками до Москви, то він був такий побитий, що його одвезли в тюремну лікарню. Не знаю, хто і як там помітив, що він якийсь дивний, але факт той, що Осьмачку перевезли у величезний психіатричний пункт під Москвою, своєрідне містечко для божевільних. Там лікарі ствердили, що Осьмачка — шизофренік і що його не можна вилікувати. І через якийсь час його випустили на волю.

— Спасибі їм, пустили мене на волю, — казав він мені. — Якби не вони, то може я б уже десь і пропав!

Осьмачка також казав мені, що він деякий час ховався в могильних склепах колишніх багатих родин на Байковому кладовищі в Києві і що там були також схованки урків, але ці урки його не зачіпали і навіть ніби трохи боялись його. Він розповідав про це весело, з усмішкою, ніби за цим всім крилась якась таємниця, яку він знає, але не може мені розказати.

Цим, мені здається, охоплені мої фактичні зустрічі і спогади про Осьмачку.

II.

Тепер хочу спинитись на тих особливостях у творчості та психіці Осьмачки, що мене, як літератора, вражали своєю відмінністю, неподібністю до інших, і що одночасно якимось ставали зрозумілими саме тому, що я знала Осьмачку так довго і що він зберігав до мене якимось довір'я, в тій мірі, у якій він міг зберігати довір'я до чужої людини. Для майбутніх літературознавців та дослідників, ці риси, можливо, з часом притлумляться, а без них, мені здається, без їх аналізу і глибокого продумання не можна зрозуміти Тодоса Осьмачку, як людину і як поета.

Перше, що мене вразило в Осьмачці, так це його якась особлива, невластива для його характеру глибока любов і пошана до батька. Як наша народна поезія, так і індивідуальна творчість окремих письменників повні апотеозом Матері

з великої літери. Матінко, Ненько, Рідна Мати, Мати-Страждальниця, Мати-Помічниця — всі ці звертання можна знайти без винятку у кожного нашого письменника чи поета — але в Осьмачки образ матері насилу пробивається на світ. У нього постає батька домінує над усім — і все заступає собою так, що всі інші стоять у тіні. У поемі «Поет» Осьмачка навіть одверто каже матері, що не буде співати про неї. Він пише:

*Але не діві, не старим жінкам,
і не тобі складаю твір цей, мати,
бо мученикам терну для вінка
рубати дозволяли скрізь Пілати,
а рідна співчутливість боязка
не дозволяла їх із чол знімати...
Тому нехай уся поема ця
лунає тільки сміливим серцям!..*

Та пошана і любов до матері, очевидно, глибоко ховались в українському серці Осьмачки, бо пізніше, описуючи, як Свирид лежав зв'язаний чекістами після бійки в хаті і дивився, як вони витягали із скрини одяг і відкинули убик, як старий, материн «очіпок, вишитий «хрущем», Осьмачка перепрошує матір:

*І через те я помилюся, мати,
коли в дев'ятій пісні говорив,
що буду не тобі хвалу складати,
призначену для наших дивних див, —
бо тільки людської уваги вартий
пристиглий колосок під сонцем жив,
а між сонцями у предвічних зимах
твоя любов нічим незагасима.*

Та тут же поет знову повертається думкою до батька, який загинув під час загальної бійки з чекістами, і устами Діда-Кота, який наказує повикидати «всю кацапню» із хати, поет говорить таке надгробне слово батькові:

*Та не підносьте ні руки, ні мітел
на скараного Господом дарма
і друга вірного мого, і пана —
правдивішого на весь світ Степана.*

Цим сміливим, чистим, побожним, найблагороднішим чоловіком і був для Осьмачки його батько. У «Поеті» є одна сцена: коли Степан чекає до себе чекістів і каже своїм гостям, що зійшлися на Різдва, щоб вони тікали геть, бо інакше він уб'є їх сам, щоб не дістались на поталу чекістам, усі Степанові друзі лишаються з ним, кожний так чи інакше висловивши свою любов і пошану, і вірність йому — «моєму панові», як називає його Дід-Кіт. Тільки мати Свиридова, тільки жінка Степанова не лишилась.

*І жадному не стало в пильнім оці,
як хрест з полиці, небесам в докір,
взяла хазяйка без чуття і моці
і вийшла тихо, мовчазна, надвір.
Була розхристана, хитка у кроці,
і боса, ніби найтемніший звір,
і, падаючи від страшного горя,
пропала в русі сніжаного моря.*

Мати пропала. І хоч пізніше син згадує із сумом, як мати все питала його, «Чом ти похит-
НОВІ ДНІ, ГРУДЕНЬ, 1962

нувся», але зустрічати долю вони лишилися удвох із батьком.

Осьмачка дуже рідко і знеохотя згадував свою іншу родину, хоч після смерті батька він, під час своїх приїздів на село, жив у сестер. Скільки у нього було сестер — не знаю, але у мене склалося враження, що не одна, і що Осьмачка жив по черзі то в одній, то в другій. Так само він ніколи не згадував свого сина — і не відвідував його під час свого перебування в Києві, хоч його колишня дружина жила там весь час аж до війни, коли евакуювалась. Моє враження, що Осьмачка був настільки зосереджений на самому собі, що в тому малому, звуженому світі, в якому він жив, уже не лишилось місця ні для кого — тільки для батька.

Пишу це і боюсь, що зараз почнуть творитися якісь «Фройдівські теорії» і що якийсь психолог обов'язково причепить сюди «Едипів комплекс», який можна повернути в усі боки і пояснити абсолютно протилежні психологічні явища. Але ще під час нашого давнього знайомства я нічого не чула від Осьмачки ні про кого, а тільки про його батька. Пригадую невиразно, що історія була досить, так би мовити, затягана: як великий поміщик, що жив поблизу їх села, не міг нічого зробити з хворобою худоби, як навіть ветеринари відмовились, а тоді поміщик почув про славу Осьмаччиного батька — покликав його і — звичайно! — той вилікував йому худобу. Оця гордість і була, мабуть, тим, що найбільш ріднило сина з батьком.

Друга риса, що ріднила їх, це певність сина, що батько його не видасть чекістам, віра в його моральну чистоту і незрівняну вищість над іншими. Проте, з тих дуже скупих згадок Осьмачки про дитинство, які самі собою не закріпились уже в пам'яті, лишилось враження, що батько був дуже суворой вдачі, і що дитинство самого Тодося Степановича не було ні надто легким, ні надто радісним.

Друге, що вражало в ньому — це якась дивна спорідненість містицизму з реальною, суто-селянською практичністю. Можливо, що це навіть не був містицизм, а вплив з дитинства демонології українського села. Майбутній літературознавець муситиме добре пошукати за всіма цими образами «жаби з білими грудима», «повішеного кота», яких зустрічаємо і в «Поеті» і в «Плянні до двору», і в тій несхибній паралелі, яка проходить у Осьмачки між демонами, дияволом і чекістами, і яка для нього була цілком реальною.

Звідси навіть про Вустю, оспівану героїню «Поета» Дід-Кіт каже, що бачив, як вона сиділа на даху верхи на вінику і казала, що вона відьма і полетить на Лису Гору. Звідси образ звичайного кота, що раптом обзивається людською мовою, звідси всі ті страхіття, які ввижаються Свиридові, коли він іде копати запорозький скарб, щоб було за що поїхати вчитись до університету. Хтось мусів у дитинстві розповідати силу старовинних казок малому Тодосеві, викликаючи у нього, може, страх, може, цікавість, але в усякому разі карбуючи ці образи народного мітотворення в його уяві навіки.

Звідси оті похмурі, на перший погляд дикі

і непов'язані образи, які спинають хід поеми, переривають її чар і змушують читача пропускати їх, як щось вставлене і з дією не пов'язане.

Для загального враження, для вивчення доби, Осьмаччині твори через це не мають того, так би мовити «документального» значення, яке має, напр., роман «Діти Чумацького Шляху» Докії Гуменної.

Найстрашніше з усього, що принесла нам революція, це — знищення віри в людину, у її доброту, у її бодай якусь елементарну гуманність. Революція показала, до якої дикости, до якої люті, до якої підлої жадоби і скупости може дійти людина, коли перед нею стане оголена боротьба за саме існування, за збереження життя — свого і своєї родини. У Осьмачки це падіння людини підмінюється тим, що діють не люди, а якісь демонічні сили; що жах перед тим, якою низькою і злобною може стати людина, підмінюється жахом перед якоюсь позаземною демонською силою. Як на мене, то перше значно страшніше за друге. Осьмачка кидав виклик одвічній силі, що створила такий світ, де могли демонські сили запанувати над Україною. Ці демонські сили втілювались у нього у чекістах взагалі і зокрема, в поемі «Поет» у чекісті Калькутіні. Ось, що поет пише, звертаючись до Вищої Сили:

*О, сило всіх початків і загину!
З останнім словом я до тебе став:
ти вирвала ворота й браму впину,
що у світах держала тьма густа,
і геть розкидала, немов скотину,
Великими пожежами повстань,
і всі стихії вирвались до лету,
і трусять нашу, вже стару планету.*

*Сама ж, о сило, на безоднях ти
пливеш з розкритим і порожнім лоном,
і саме час мені слова стрясти
з душі, неначе ос отрутне гроно,
в ту совість, що утворює світи
серед якогось вічного закону,
який формує тут звіриний люд
надхнення убивати і мій труд.*

Поет признається, що він пробував зносити страждання терпеливо, але тепер він повстає проти цього:

*І через те Христос тобі супроти
не опирався і не повставав,
і я і невдоволення і спротив
у гнівнім серці довго теж ховав,
гадаючи, що посеред голоти
лиховної орел із неба впав...
Гадаючи, що не артист він в ролях,
а єсть і Бог і світова воля...*

Проте, ми зустрічаємо у Осьмачки одночасно і повні зчоруженого почуття поетичні описи святкувань Різдва й Великодня, і вся трагедія в «Поеті» розігрується саме під час різдвяної гостини у Степана. Можливо, для Осьмачки, як і для значної частини інтелігенції, глибина релігійного патосу цих свят затьмарювалась поетичною обрядовою традицією, яка виступала для них на перший план.

Вважаючи себе чи ненайбільш важливим ворогом радянської влади, а свої вірші — найгрізнішою проти неї зброєю, Осьмачка, звичайно, не раз ставив себе проти тодішнього всеможця Сталіна, а в «Поеті» ця зустріч відбувається в Кремлі і крім Сталіна присутній на ній чомусь іще Дем'ян Бєдний — більшовицький славословець, якого Сталін заслав у тридцятих роках (якщо не розстріляв) за те, що Дем'ян Бєдний посмів надрукувати в «Ізвестіях» вірш, присвячений Алілуєвій, жінці Сталіна, яку той убив. Це, на мою думку, має означати, що поему «Поет» Осьмачка писав таки не на еміграції, а ще вдома, що це вона ховалась у його акуратно загорнутому в газету пакуночку ще в Києві.

На погрозу Сталіна, що він зробить так, що

*... не засвітить сонце, ані місяць,
жовтіючи в летючому пилу,
і племена самі себе замісять
в орду розлюченого загалу,
де кожного немов кати підвісять
до куряви на зламану стрілу,
щоб линули мільйонні бідолахи,
неначе попрострелювані птахи...*

Свирид-Осьмачка відповідає:

*І світ не знатиме того великий,
хто відбивав зрівнялівську орду,
тамуючи у серці муку й крики,
аби не виявити там біду,
яка говорить, що у час цей дикий,
коли бажаєш думу молоду
з'єднати, то з'єднаєшся з шпіоном
і з Юдою зустрінешся поклоном.*

Так, в уяві поета, стояли один проти одного ці два можновладці — один, що володів фізичною силою, а другий, що володів не меншою духовною владою. Між ними товстий Дем'ян, як втілення російського духа, обстоював важливість п'янства для розвитку СРСР...

«Ротонду Душогубців» Осьмачка також починає з опису того, як виходить Сталін до куркулів, витренованих на яничарів, і наказує їм їхати в Україну запроваджувати штучний голод.

Я вже згадувала, що з усіх членів колись молоді групи один Осьмачка уцілів, не був на заслання, як Плужник і Антоненко-Давидович, уникнув розстрілу, як Косинка і не зник безслідно після арешту, як Підмогильний. Сталось це, як я вже згадувала, в наслідок того, що Осьмачку визнали московські психіатри за клінічно-незаперечного шизофреніка... Отже, серед божевільної атмосфери загальної підозри, доносів, переслідувань і страху, яка панувала у містах в Україні десь від початку тридцятих років, коли одночасно фізичним голодом видушено було селянство, — вижити і зберегтись міг тільки той, що сам був повний підозри, страху, недовіря і одночасно переконаний у своїй величч і цінності, а тому повний бажання за всяку ціну зберегтись і вижити, так би мовити, «на зло ворогам». Але важить, що Осьмачка не тільки зберігся, але використав дику безглуздість і підозріливість окупантського апарату, щоб скласти на нього провину за свою хворобу: «Вони хочуть зробити мен-

не дурним». Усвідомлюючи якимсь кутотом свого ества, що з ним не все гаразд, Осьмачка не припускає — та й не міг припустити — думки, що з ним, найбільшим поетом на землі, щось не в порядку само по собі. Ні, коли він «стає дурним», то тільки через те, що вороги напускають на нього цю хворобу якимись незаними йому засобами: у Мітенвальді — кавою, у Цуфенгаузені — шумом, у Нью-Йорку — тасмничими променями, що переходили крізь стіни його мешкання. Це, на мою думку, давало Осьмачці певне звільнення від хвороби, певний катарзис: він був переможцем, обдурював ворогів, тікав від них у нове місто чи на нове приміщення, і там уже — цілком вільний від усякого напуску хвороби — міг вільно творити... аж доки вороги не відшукали його й там. Ця концепція, що хвороба не є його, а надіслана комуністами і гепоушниками та їх слугами, давала Осьмачці певність, що сам він здоровий, що він може і мусить працювати, бо світ чекає від нього творів, які тільки він один може дати!

Разом з практичністю, про яку я вже згадувала, це, мабуть, і було отим основним джерелом сили, яка утримувала Осьмачку на поверхні, привела на еміграцію, провела через усі бюрократичні й нацистські перевірки, з яких остання була особливо страшна, бо наці просто давали божевільним у лікарнях отруту, щоб не витратити на них харчів і обслуги, і ніякі розмови про важливість збереження українського письменника на них не вплинули б. Це знову був режим, можливий тільки серед цілком збожеволілого, абсолютно ненормального світу, у якому нашому поколінню судилося прожити майже все своє життя. Доба була і є цілком ненормальна, засади, на яких будуються тепер суспільства, є суто-теоретичними догмами, безпідставність яких уже давно доведена, але ці доводи нікого не спиняють і нікого не переконують, крім хіба нацистів, що їх догму було розбито бомбами і гарматами, а не доказами. Коли учені-філологи могли серйозно писати, що Сталін — найбільший філолог світу, а Марр — його пророк, то чому Осьмачка не міг бути переконаний, що він — найбільший поет на землі, якого Сталін боїться, як нового Шевченка?! Доба була наскрізь шизофренічна з типовим параноїком на чолі, з масами тупих півінтелігентів, які вірили йому, бо не знали нічого кращого і тому, що, служачи йому, могли зажити бодай подобою буржуазного життя, яке для них було і лишилось ідеалом «доброго життя». Тільки параноїк міг мати силу, щоб устояти проти нелюдських умов, у яких жив Осьмачка, бо він не мав сумніву, що все це — тільки змагання між ним і Сталінім, змагання, у якому він мусить перемогти. Кожний день був перемогою, кожна проспана без застуди ніч у могильному склепі була перемогою. Кожний написаний вірш — був не тільки перемогою, а ще й безпомилковою зброєю для неї.

І що робить Осьмачку для нас неймовірно дорогим і близьким, це те, що він змагався із Сталінім не за свою владу, не за свою славу, а все за ту саму Україну, за збереження «справ-

жньої України», якої Осьмачка все своє життя шукав.

В Америці я рідко бачилась з Осьмачкою і можу помилятися, але мені здається, що тією «справжньою Україною» він найбільше тішився саме під час нашого таборового життя, у наших таборових республіках, у яких ми, треба з гордістю зазначити, за чотири роки створили більше культурних цінностей, ніж за океаном за 14.

На американському континенті Осьмачка найдовше надіявся знайти «справжню Україну» в Канаді. Я пригадую, як я побачила його вперше в Америці. Це було на подвір'ї Горожанського Клубу у Філадельфії, куди ми, що вже мали якісь мешкання, однаково сходились щодня подивитись, хто приїхав, хто живе в Клубі, а хто вже влаштувався, почути, які є новини про працю. Серед гурту ділістів стояв д-р В. Галан, коли раптом у двір увійшов Осьмачка і звернувся до мене:

— О, і ви вже тут! А хто тут старший?

— Ось, доктор Галан, — відповіла я і познайомила їх, представивши Осьмачку, звичайно, як «нашого славного поета й письменника».

— Дуже приємно — якось недбало сказав Осьмачка. — Пошліть когось заплатити за моє таксі, бо в мене нема грошей... А мені треба з вами побалакати. Я хочу поїхати до Канади.

— Таксі? — розгублено питав Галан. — До Канади?

— Так. Що ж мені тут робити? — так само весело і недбало командним тоном говорив Осьмачка. — Мене примістили до якихось людей. Добрі люди, дають мені їсти і кажуть, щоб я фарбував їм забор... Я пофарбував трохи, але не можу ж я все життя фарбувати забори. Мені треба дістатись до Канади...

Не знаю вже, чим скінчилась цього разу його мрія побути в Канаді, але Осьмачка приїздив туди не раз. Ті, що знають про це, повинні записати вже тепер, як оце роблю я, — бо пізніше всі ці факти забудуться.

Пізніше Осьмачка поїхав шукати «справжньої України» аж у Югославію. Я нічого про це не знала, аж доки не одержала з Парижу листа, в якому мені писали, що Осьмачка з Югославії, не знайшовши «справжньої України» й там, приїхав до Парижу, зайняв кімнату в якомусь готелі і засів там, не виходячи, бо вже не мав грошей. Управитель готелю, нарешті, повідомив про «чужого американця» американську амбасаду, яка зайнялась Осьмачкою. Вони розшукали українців у Парижі, возили його до Сарселю, і українська громада трохи збирала грошей, щоб вислати Осьмачку назад у Сполучені Штати. Але він поїхав ще до Мюнхену, може з ностальгічними спогадами про таке просте і широке колись українське таборове королівство, і там упав на вулиці, розбитий паралічем. Звідси його привезли сюди,

Найшвидша і найдешевша в Торонті
ПЕРЕВОЗКА ХАТНІХ РЕЧЕЙ І МЕБЛІВ

В разі потреби телефонуйте:

А. Максимлюк — LE 3-3724

і тут він помер, пролежавши в лікарні на Лонг-Айленді досить довго.

Отак, із трьох страшних колізій витворювалася та дивна психічна структура Осьмачки, яка гнала його на боротьбу проти юрби, яка казала йому не вірити ніяким друзям, яка невпинно кидала ним по світах і континентах у пошуках за «справжньою Україною».

Я не думаю, що Осьмачка був найбільшим поетом на землі, як це сказав на одному із з'їздів МУР-у під час вечери В. Барка. Я не думаю навіть, що Осьмачка був найбільшим українським поетом. Але він безперечно був і лишиться назавжди найбільшим поетом більшовицької доби

в Україні, чи, коли хочете, сталінської доби, тієї доби, коли людина людині була гірша вовка і небезпечніша за гадюку, коли людина була ніщо, коли вся наша нація була взята під підозру і засуджена на смертну кару. У ті часи люди думали, почували, боялись і бодай у думці протестували саме так, як то писав Осьмачка в «Поеті». Різниця між нами, що вважали себе тоді «нормальними», і Осьмачкою, якого визнали за шизофреніка, була лише та, що у нас ці настрої находили і проходили, а у нього вони панували безнастанно, як безнастанно горіло в ньому й бажання — ні, не бажання, а свідомість найвищого обов'язку людини: *служити отій справжній Україні*.

Петро ВОЛИНЯК

Той, що зворушив людські серця

(Закінчення)

ГНАТЮКОВА ПЕРЕМОГА В ТОРОНТІ (І В КАНАДІ ВЗАГАЛІ)

Дмитро Гнатюк дав у Канаді кілька концертів, починаючи від крайнього заходу і кінчаючи крайнім сходом. Найбільший його успіх був у Торонті. Смію це твердити, бо маю відомості про всі його виступи. Відомості звідусіль маю від наших співробітників і читачів, людей культурних і в цих справах досить добре обізнаних. Маю й пресові оцінки (українські та англійські). Врешті, це виразно ствердив і сам Гнатюк та його адміністратор Юрій Єгоров.

Перш за все, велика концертна зала «Мессей Гол» (на три тисячі місць) була майже повнена й лишилось вільними лише 100 - 150 місць.

По інших же містах кількість слухачів на Гнатюкових концертах була така: Ванкувер — 1100, Вікторія — 600, Едмонтон — 1500, Ріджайна — 400, Вінніпег — 2000, Порт Артур — 500, Віндзор — 1000, Гамільтон — 1000, Монреаль — не маю точніших відомостей, але коло 1500 було.

Хто знає населення міст Канади, той, ознайомившись з цими відомостями, не матиме сумніву, що тільки в тих місцевостях, де є більше українців і де вони культурніші, Дмитро Гнатюк мав більший успіх. Можна ствердити, що якби не українці, то «культурний обмін» фактично не відбувся б — Гнатюк співав би перед порожніми залами... Причин такого холодного ставлення наших співгромадян не українського походження до визначного радянського артиста було кілька. Основними були такі: 1. справа Куби і взагалі російсько-більшовицької тенденції не лише підкорити світ, а зокрема США та Канаду, а просто цинічне намагання всіх без винятку радянських діячів образити й висміяти не тільки уряди Канади і США, а всю систему, весь народ без винятку; 2. мала й незначна фірма, з якою Д. Гнатюк мав контракт, фірма, яка не подбала про належну рекламу, не зуміла навіть доб-

ре зорганізувати продаж квитків; 3. Брак у Канаді публіки, яка б цікавилась сольовим співом взагалі, тому з неукраїнців пішла незначна кількість справжніх любителів співу.

Та коли говорити про Торонто, то тут ці причини позначились менше тільки тому, що тут багато українців, що вони знають Гнатюка з пластинки і радіо, особливо шанують його за його виконання «Пісні про рушник» П. Майбороди.

У Торонті з моменту виходу артиста на сцену якимось відразу установився отой теплий інтимний контакт між артистом і публікою, який нічим не порушено аж до кінця першого відділу. Появу Д. Гнатюка на естраді публіка зустріла бурхливими оплесками, привітала його як рідного.

Концерт розпочато відомою арією Богдана із опери К. Данькевича «Богдан Хмельницький» («Небо беззоряне. Темрява ночі...», дія друга, картина перша). Ця арія, як і вся опера, могутня, емоційно насичена, повна патосу і драматичного напруження. Сам текст її промовляє до глибини не тільки українського, а людського серця взагалі: «Встань, зведися з руїн, Україно, непоборна, грізна в боротьбі. Мати рідна, моя Батьківщино, смерть мені нехай виважить доля, тільки щоб воля сяла Тобі!» Нічого й казати, ідея тут велика, вона не лише українська, вона вселюдська. Великий зміст закладено в цій арії, і К. Данькевич зумів цей зміст утілити в музичні образи. Еміграції ця арія відома тільки з грамзапису у виконанні М. Гришка. Але нічого не закинеш і Д. Гнатюкові — він виконав її бездоганно. Майже повна зала віддячилась артистові громовими оплесками і схвальними вигуками. Тільки цим твором Д. Гнатюк цілком підкорив собі публіку.

Та все таки верха успіху в офіційній програмі Гнатюк досягнув виконанням народної пісні в обробці Гринишина «Вівці мої, вівці». Тут він дійшов вершин свого великого таланту. У виконанні ліричних творів Гнатюк видається не тільки бездоганим, а просто неперевершеним. Навіть у таких не дуже то вдячних, хоч би через

їх безмежну «заспіваність», творах, як «Три шляхи» Степового, Д. Гнатюк виявив стільки свого власного, свіжого, глибокого інтерпретування, він так зумів розкрити зміст твору, що мимоволі зворушуєшся. Я чув цей твір не десятки, а, мабуть, сотні разів у найліпшому і найгіршому виконанні, але признаюсь, що тільки у Гнатюковому виконанні він уперше зворушив мене цілком.

Закінчено перший (український) відділ арією Остапа з Лисенкової опери «Тарас Бульба». Виконання теж чудове, глибоке розкриття твору і т. д. Але... не тільки мені, а й багатьом іншим слухачам тут важко обійтись без порівняння. Це порівняння мимоволі робиться з А. Івановим, а особливо з М. Гришком. Хай вибачать шановні Гнатюкові поклонники, а особливо поклонниці, яких Гнатюк у Канаді має без числа й ліку, але мені здається, що у Гришка ця арія звучить і мужніше, і глибше. Не пишу це з наміром принизити Д. Гнатюка, бо хіба я принижу М. Гришка, якщо скажу, що він навряд чи спроможеться виконати «Вівці мої, вівці» чи «Пісню про рушник» так, як їх виконує Д. Гнатюк?..

Перед початком другого відділу (російського) заля најжачилась. Безслідно зник контакт співака зі слухачами — ніби його ніколи й не було. У залі зашелестіли програмки, знявся шепіт, почувись навіть ворожі вигуки («Не хочемо російської музики, співай нам «Рушничок»! і т. д.). Навіть англомовні рецензенти відзначили «некультурну поведінку публіки».

Гнатюк хвилюється. Переглядається з акомпаньаторкою Р. Ельвовою, початок затримується, атмосфера напружується: от-от щось зірветься і станеться скандал. Врешті артист зважується, дає знак пані Ельвовій. Перші акорди роялю і заля змушена затихнути. Гнатюк виконує відомий романс Чайковського «Ночі безумніє». Успіху ніякого. Вживши російського виразу, можна сказати: «жиденькіє апдісментікі» були подякою визначному співакові за цей твір. Вибір цього твору був найбільшою Гнатюковою помилкою. Якщо вже йому хотілось (чи конче треба було!) виконати твір Чайковського, то він з успіхом міг проспівати якусь його арію українською мовою і викликати симпатію слухачів і до себе, і до Чайковського, якого українці знають, люблять і шанують ніяк не менше за росіян. Гнатюк скаже, що він мусів виконати цей романс, щоб відпружити чи «наставити» голос. Гаразд, але для цього він міг знайти десятки й сотні відповідних українських творів. Ні, щось тут не те, що мете, а те, що віє...

Після цього виконується чудовий твір Гречанінова «Степю іду я унилою». Треба признати, що виконав він його, здається, просто неперевершено. Оплески поряснішали, але все таки не було й натяку на овайційні оплески в першому відділі. «Серенада» («Така собі бравура», як висловився один із слухачів) Хреннікова і Шекспірів «Сонет ч. 30» Кабалевського ще більше знижують «тонус» концерту. Рятує ситуацію монолог Яго із опери Верді «Отелло», яку Гнатюк чудово виконав італійською мовою і за яку його нагороджено бурєю оплесків. Закінчено концерт арією Нелюско із опери «Африканці» Мейбіра, ви-

конаною мовою окупанта. Що й казати, арія, як і вся ця опера, бойова, ррррреволюційна, дуже нагадала вона слухачам виступ Микити Хрущова в Об'єднаних Націях: «Ми вас угробимо, угробимо!» Іще разів десять угробимо... Наші деякі патріоти підозрівають, що Гнатюк виконав її на спеціальне доручення М. Хрущова, хоч таке припущення цілком абсурдне. Виконав її Гнатюк знаменито, але серця публіки він нею не підкорив.

Д. Гнатюк - Тельрамунд («Лоєнгрін» Вагнера.)

Вибравши цей твір взагалі, а тим більше на закінчення концерту, Гнатюк зробив другу велику тактичну помилку. Справа не в тім, що Лисенко чи Данькевич українці, а Мейбір французький жид, що Богдан Хмельницький чи Тарас Бульба близькі й рідні нам, а африканці далекі й чужі. Ні, справа в іншому. «Богдан Хмельницький» має національний ґрунт не тільки історичний, а й музичний. Мейбір же створив свою оперу, як кажуть в Одесі, «із-под себе» — вона позбавлена ґрунту. Кожен великий мистецький твір, визнаний усім світом, завжди має національним твором, виходить з народнього ґрунту. Часто наші співаки дорікають: нікчемна публіка! Це чудовий твір, у ньому є що співати, а слухач не сприймає, бо не доріс. Так, у таких творах справ-

ді є що співати, але дуже рідко є що слухати. (І це стосується усіх видів мистецтва, включно з літературою). Мені здається, що й Д. Гнатюк став на цей «співочо-технічний» шлях, виявляючи цим свою самозакоханість, розраховуючи виключно на свій голос і блискучу техніку (мовляв, від усього, що я співаю, ви мусите охати й ахати, бо це співаю я — народний артист СРСР Дмитро Гнатюк!), яку він, щоправда, чудово виявив і у виконанні й цієї арії.

Дмитро Гнатюк має першорядної свіжості ліричний, але разом і мужній баритон середньої сили з виразним драматичним зафарбленням тембру. Володіє він своїм голосом бездоганно. Його спів проникливий, відзначається високою музичністю, витонченим мистецьким смаком. Гнатюків спів проймає людське серце наскрізь. Це щось таке, чого не визначиш ані школою (способом) співу, ані «громовими форте» чи «найтоншими піаніссимо». Це, — властиве українським співакам уміння розкривати музичний твір, його ідею «до самого дна» і донести її до слухачевої душі, а не тільки до уха й розуму. В цьому і є сила Гнатюкового мистецтва.

Багато поклонників, а особливо поклонниць, Гнатюкового мистецтва співу, а ще більше його блискучої театральної постанови, вважають Гнатюка «нечуваним, небаченим і неперевершеним». Це, вибачте, гіпербола: Гнатюк і чуваний, і бачений, і, звичайно, перевершений у майбутньому, але він *визначний український співак нашої доби*, який може виходити на світові сцени і успішно конкурувати зі співаками світової слави. Може для якоїсь іншої нації він і «нечуваний», але не для нас.

На цьому ми закінчимо з Гнатюком-співаком і розглянемо Гнатюка-людину й українця і все, чим його виступи спричинилися до нашої визвольної боротьби.

ТРІУМФ АНДРІЯ МАЛИШКА і ПЛАТОНА МАЙБОРОДИ

Офіційна програма закінчилась. Ніхто, звичайно, й не думає вставати з місця. Гнатюка викликають на біс: заля плеще, вигукує, свище. Гнатюк виходить раз, удруге, втретє: врешті зупиняється коло роялю. Заля втихає. «Я вам проспівую...» «Рушничок!» «Рушничок!» «Рідна мати моя!» «Пісню про рідну матір!» І Гнатюк і Ельвова (до речі, дуже вправна акомпаньюторка, яка акомпанювала Гнатюкові з повним відчуттям, була йому справжнім мистецьким другом на концерті) посміхаються. Гнатюк: до публіки: «Добре, але...» Заля знову вибухає оплесками й вигуками, не даючи артистові промовити ні слова. І так кілька разів. У залі вже відчувається роздратування й ворожі вигуки, як і на початку другого відділу концерту.

Сторонньому читачеві, що не був на концерті, буде незрозумілою нервозність публіки. Справа в тім, що Гнатюк на концертах в Едмонтоні, Вінніпезі, Монреалі, Гамільтоні і, очевидно, і в інших містах на ці домагання відповідав так: «Гаразд, проспівую «Рідна мати моя», але перед тим прослухайте одну російську пісню...»

Це до краю обурювало публіку, мовляв, віддав рабську данину окупантові в офіційній програмі, то будь же людиною, а не рабом, хоч тоді, як тебе викликають на біс! Про це писалося в газетах, про це говорено Гнатюкові особисто, але він не здавався: мовляв, я чесний раб... Мені відомо, що спеціальна делегація із найближчих його земляків не радила йому повторювати цю помилку в Торонті. Виявилось, що цього разу Гнатюк таки не мав наміру співати російської пісні: він проспівав «Ой ти, дівчино, з горіха зерня» (Кос-Анатольського на слова Ів. Франка). Після неї повторилось знову те саме: «Рушничок!» «Рушничок!» «Рідна мати моя!» Співакові знову не дають промовити слова...

Бачу, що вже й пані Ельвова не витримувала цього і очима радить Гнатюкові рахуватись з бажанням публіки. Врешті артист дає знак акомпаньюторці. Публіка так знервована, що шум утих аж тоді, коли всі почули акорди, які впевнили їх, що це саме твір Платона Майбороди, а не якась окупантська «Катюша» чи інше російське міщанське сльозоточиве «романсеня». (Між іншим, Гнатюк російські твори виконує з отим «душевним надривом», таким чужим українцеві і українській музиці, не даючи у виконанні російських творів нічого нового, власного). Через це початок пісні загубився в шумі й галасі, що так не сподобався рецензентові «Глоб енд Мейл», якому, звичайно, невідомі закуліси цієї героїчної боротьби між артистом і публікою. Той, хто не мав «щастя» жити й творити під окупантом, навряд чи це коли й зрозуміє і шкода часу, щоб йому це вяснювати. Такій людині важко буде зрозуміти, що в залі відбувався бій не лише за улюблений твір, а ще більше за право бути вільною людиною, а не рабом: цим билося по брудних окупантських пальцях, які намагалися схватити за горло канадців українського роду і примусити їх слухати російські твори і тут.

Та вернемось до «Пісні про рушник». Перші акорди роялю й перші слова пісні публіку посадили на місця. В залі абсолютна тиша — ніхто й не дихне. Очі всіх широко розкриті, люди, здається, не слухають пісню, а просто п'ють її. Кінець. Буря оплесків, вигуків, свист, крики «браво», «біс». Оплески дедалі зростають на силі. Всі встають. Кількахвилинна овація стрясє великою залею. Це не успіх, а тріумф. Але хай не гнівається п. Гнатюк — мені здається, що це більше тріумф Андрія Малишка і Платона Майбороди, ніж його. Звичайно, Д. Гнатюк чудовий виконавець цього твору. Врешті, ми його в іншому виконанні й не чули (маю на увазі виконавців з України, бо на еміграції його теж чудово виконують), хоч кажуть, що Билинник виконує цю пісню не гірше, а може й краще від Гнатюка. Та справа не в тім: пісню створили все таки А. Малишко і П. Майборода. Вони їй дали душу й крила, як писав колись Кос-Анатольський.

Я вже бачу іронічні посмішки «музикознавців» еміграційних, усяких «ортодоксальних патріотів» наших: що той Волиняк розуміє! Отака собі пісенька, романсик поганенький, яким захоплюються емігранти, бо багато з них утратили в час війни родини, то їх вона і зворушує... Га-

разд, я охоче погоджуюсь, що я в цій справі нічого не розумію, але ж у залі сиділо коло трьох тисяч осіб! Хіба ж вони всі нічого не розуміють? Таж вона викликала сльози в дочки й матері, які сиділи поруч у залі, а не тільки в тих, що втратили когось з рідних! А хіба в Україні вона не має такого самого успіху?

Хай Бог простить, а дорогі читачі вибачать, але признаюсь, що я дуже погана людина — зловна до краю! Знаєте, чого я хотів, спостерігаючи овацію п. Гнатюкові за цю пісню? Ніколи не вгадаєте! Хотів, щоб у той час поруч зі мною сидів відомий наш бандурист, один з керівників капелі ім. Т. Шевченка П. Потапенко. Він колись (з «патріотичних мотивів», звичайно!), розправляючись у «Свободі» з «Піснею про рушник», «науково довів», що це не музика, а примітив, бо в ній він відшукав «спадаючу кварту» (чи квінту, не пригадує вже тепер). Бачите, як то просто оцінювати мистецькі твори: якщо «спадаюча кварта» — примітив, якщо, скажемо, «зростаюча» — геніальний твір! Знаючи цей спасенний рецепт, я, мабуть, покину своє редакторство і почну писати геніальні музичні твори, у яких ні в якому разі не застосую «спадаючої кварти» і цим урятую еміграцію від пагубного впливу орденоносних окупантських вислужників — Андрія Малишка і Платона Майбороди. Тоді вже «Рідна мати моя» напевно не калічитиме душ порядних українців і наша перемога над Росією стане такою ж невідкличною, як і щоденний схід чи захід сонця...

Та повернемося до А. Малишка, 50-ліття якого так пишню відзначали пару тижнів тому в Україні. Я вважаю А. Малишка найвизначнішим представником середнього покоління сучасних наших поетів. Я один з найщиріших почитателів його таланту і вважаю, що органічний зв'язок його поезії з нацією, з українською землею вартий більше, ніж найголосніша декларація українського патріотизму, якої повно сьогодні не лише на еміграції, а й в Україні. Та поруч з цим я певен, що як він колись помре (Пошли ж йому, Боже, ще довгого, довгого віку!), то головний пекельний Гаспид пошле найогидніших і найбрутальніших чортів, яких тільки матиме під своєю владою, і вони потягнуть Малишка в пекло просто з черевиками. Це буде напевно. Як не мине його смерть, так не минуть його й чортячі волохаті лапи! Хочби за його славословія Сталінові і російським окупантам взагалі. Чи ви собі пригадуєте, пане Малишко, «безконечний конвеєр» подарунків Сталінові і таку ж вашу безконечну похвалу тому ж Сталінові? Забули? Та що ви! Алеж у пеклі це все лежить на вашому рахунку — нечиста сила свого не попустить, ні! І коли ви й досі не покаєтесь за це, не вибачились перед своїми читачами (в тім числі й переді мною!), то цим ви просто самі себе пхаєте в чортячі лапи.

Та на Гнатюковому концерті мені прийшла думка, що А. Малишко, мабуть, у пекло таки не попаде. Сподіваюсь, що Господь-Бог змилосердиться над ним, пошле своїх янголів з вогненними мечами, які наздоженуть нечисту силу, що волочитиме грішну Малишкову душу, аж десь коло пекельних воріт, розженуть чортів і визво-

лять її. Так, мабуть, буде, бо тільки Богові відомо, скільки людей прослезилось, слухаючи «Рідна мати моя», скільки закам'янілих людських сердець розм'якло, скільки разів оскотинена істота завдяки цій пісні поверталася до людського стану. Звичайно, політики від музики цим не цікавляться. Але в цьому велика моральна сила Малишкової поезії і Майбородиної музики. І мені радісно, що навіть така сталінсько-окупантська кадильниця, якою все своє творче життя був Андрій Малишко, спромоглася десь потаємки зберегти частинку своєї великої людської душі. І в цьому сила нашої нації. Російський окупант не спромігся знищити людину остаточно.

Та поруч з цим не можна не ствердити, що найбільшою трагедією нашої нації є факт, що найбільші наші сучасні поети є одночасно і найбільшими гнучкошиєнками, найогиднішими рабами окупанта, істотами, які часто втрачають людську гідність. Найперше місце тут належить, звичайно, Павлові Тичині, а друге... чи не Андрієві Малишкові. Це їх, цих поетичних гнучкошиєнків, передбачала Леся Українка, коли писала:

*Не поет, хто забуває
Про страшні народні рани,
Щоб собі на вільні руки
Золоті надіть кайдани.*

Звичайно, вони вдають, що ці слова стосуються не них. От, наприклад, Павло Тичина, повернувшись з останнього з'їзду партії і розвінчуючи Сталіна на партійних зборах письменників столиці України, цинічно заявив: «А ми й не знали, товариші, кому ми писали хвалебні оди» (цитую з пам'яті. — П. В.). Як я дочитався до цього місця його промови, то затрусився. Цинізм цієї людини перейшов навіть усі більшовицькі норми. Нема сумніву, що 99% слухачів цієї його промови у душі сказали: «А не знав би ти, сучий сину, до ранку святого хліба їсти!» Це навіть гірше, як саме восхвалення Сталіна і його окупаційного режиму. Признаюсь, що я ніколи так не кляв Сталіна чи Гітлера, як кляв тоді Тичину.

БУКОВИНСЬКА ВЕЧЕРЯ НА ЧЕСТЬ ДМИТРА ГНАТЮКА

Як тільки Гнатюк появився в Канаді, то буковинці заворушилися: якби то з ним зустрітись? Все ж таки Гнатюк — син «зеленої Буковини»! Що зробиш: на еміграції ще й досі є багато Україн: Галицька, чи як її величають наші «сборники», Західня, Буковинська, Закарпатська, у якійсь мірі є навіть і Волинська Україна. На щастя нема Київської, Полтавської, Харківської, Донецької, Одеської, Кримської, Кубанської...

Що Д. Гнатюк захоче побачитись зі своїми земляками, ніхто не мав сумніву. Але чи йому дозволять? Чи він має це погоджувати тільки зі своїм «ухом і глазом государевим» в особі Юрія Єгорова, чи ще й з місцевими комуністами, чи й з амбасадю в Оттаві? Поки йшли ці переговори, то преса принесла вістку, що Д. Гнатюк був на вечері у домі Паушів в Едмонтоні. Буковинці в Торонті підняли, як кажуть, вуха: значить, щось можна буде зробити.

Пізніше з'ясувалось, що зустріч з Гнатюком

можлива буде лише з участю комуністів, зокрема без М. Оленюка, сусіда Гнатюкового з його рідного села, до артиста навіть не підступити. Питають мене, чи я піду на зустріч, якщо там будуть комуністи. Я сказав, що піду, але з умовою, що комуністи не будуть господарями вечора і що гроші з вечора не підуть у їх руки. Такої думки були і всі інші.

Та за два дні перед концертом одержую відомості, які примусили мене заявити: «На вечеру не піду». Буковинці здебільшого теж відмовились, мали йти тільки найближчі п. Гнатюкові особи. Увечері на концерті п. Я. Балан інформує мене, що знову все змінилося... Довелося таки йти.

Мушу це з'ясувати, бо по Торонті ходили нейбезглуздіші поголоски, деякі редактори «гострилі» пера (і зуби також!), щоб «стукнути» цілу групу «національних зрадників».

Офіційну частину вечора розпочав кількома реченнями сусід чи родич Д. Гнатюка — комуніст М. Оленюк. Що то за людина, не скажу, бо ніколи до того не чув його імені і не бачив його увічі. Виглядає він цілком нормальною і розсудливою людиною. Він представив «свого дорогого земляка й сусіда». Весь «комунізм» його промови полягав в тому, що він запевнив присутніх, що Дмитро Гнатюк «народився на великій радянській Україні», хоч усім відомо, що Гнатюк народився в частині України, яка в той час була окупована Румунією... Люди посміхнулись і на тому кінець. Після цих кількох слів керівництво вечором перебрав п. Ярослав Балан, теж буковинець, але «буржуазний націоналіст», який і провів його до самого кінця.

За головним столом сиділи: Д. Гнатюк, його сестра і швагер, згаданий вище М. Оленюк, Я. Балан, Є. Бурак, І. Лук'янюк (всі три («буржуазні націоналісти»), акомпаніаторка Р. Ельцова та адміністратор концертів Д. Гнатюка Ю. Єгоров.

Вечеря відбулася в першорядному ресторані «Мейфер Інн», до речі, українському, на Квинс Вей, фактично не в Торонті, а під Торонтом.

Коли люди під'їли й підпили, Я. Балан почав офіційну частину своєю промовою, яку друкуємо повністю в іншому місці цього числа. Було ще кілька найкоротших, але дуже зворушливих земляцьких промов. Ось схвильовано говорить Є. Бурак: «...Я тільки тебе попрошу: передай привіт рідному селові й рідному Прутіві... Прославляй рідну українську пісню в світі...» І. Лук'янюк: «Говорю не про визначного співака України, а про друга, про сусіда... Привіт тобі, товаришу з дитячих літ! Цей міг друг, з яким ми ягнята разом пасли, тепер співає по всьому світу! Співай же, мій друже, так, щоб увесь світ чув нашу українську пісню...» Він же передає Гнатюкові подарунок — доброї марки й якості звукозаписувач.

Далі, здається, поза програмою, виступає п. Галан, директор української радіопрограми з Гамільтону, дарує Д. Гнатюкові боброву шапку, яку артист приміряє під оплески присутніх, і каже: «Перекажіть українському народові, що ми знаємо, чії ми діти...»

Був ще один привіт, але я не пам'ятаю прізвища того Гнатюкового земляка, який привіз ве-

личезного торта зі спеціальним написом Д. Гнатюкові.

Це все. Відповідав Дмитро Гнатюк дуже коротко, але справді схвильовано, щиро: «Дорогі друзі, любі мої країни! Якби я був поетом, то я сказав би сьогодні найкращі слова. Та я співак, а не поет, виспівати ж усього не можна. Я гордий, що тут так багато моїх краян, я гордий, що тут, у Канаді, так багато прихильників української пісні, музики. Запевняю вас, дорогі мої, що весь я, до останньої краплини моєї крові, усе моє серце належатиме вам, моєму народові. Я дякую вам, організатори цього вечора, за ту радість, яку я одержав сьогодні. Такі хвилини не повторюються, це буває раз у житті. Я схвилюваний і не можу говорити. У таких випадках личило б заспівати, але мені сьогодні вже не до співу, то я прошу всіх вас: дорогі мої, заспіваймо сьогодні разом, нашої старої, старої буковинської...»

І з цими словами заспівав:

*За здоров'я того,
Що ми в хаті його,
Вип'єм чарку одну,
А потім другу...*

Референ (співають усі, разом з Гнатюком):

*Прогуляєм всю ніч,
Товариші милі,
Щоб велося в дружбі,
В нашій рідній сім'ї!*

Далі знову Гнатюкове сольо:

*За здоров'я дівчат,
Що так люблять хлоп'ят,
Вип'єм чарку одну,
А потім другу...*

І знову рефрен, а після нього Гнатюк:

*Пом'янім Тараса,
Славного Кобзаря,
Що Вкраїну збудив
До нового життя...*

Закінчується все тим же рефреном.

Такої симпатичної і так гарно та дружно співаної застольної я ще не чув. На цьому й закінчилась офіційна частина вечора. Почались розмови, хто з ким хотів, і хто про що хотів. У залі було понад сто осіб. Були переважно буковинці, найбільше членів православної катедральної громади св. Володимира. Були «старі» канадці, були й новоприбулі. Перелічувати їх усіх не берусь, бо як когось пропущу, то матиму! Хто з них і до якої ОУН належить — теж не зраджу... Були й комуністи, але скільки їх було, то я не знаю. З визначніших комуністичних тузів були: відомий папльоник «буржуазних націоналістів» (в тім числі й мене праведного!) Петро Кравчук і його «напарник» — редактор «Українського Життя» С. Мацієвич (теж буковинець). Був ще якийсь новий співробітник амбасади з дружиною. Людина інтелігентна, агроном за фахом. Сиділи вони між людьми тихо і спокійно, вечеряли, випивали по чарці, сподіваюсь, бо якось вийшло так, що ні коло жодного з них я близько не сидів, ніякої «політики» не вели.

Це був справді присмний вечір: тепло і людяність світилася в очах кожного. Я ніби маю чи-

малі вуха й нормальні очі (окулярами не користаюсь!) і намагався чути й бачити все і всіх. Тут, завдяки гостеві з України, мабуть, вперше були в одній залі націоналісти й комуністи, що з поваги до гостя стримувались: не лаялись і не бились. Мимоволі хочеться сказати: Господи, Господи! Сотворив Ти був спочатку рай, але люди не послухались Тебе і Ти перетворив рай у звичайний сучасний світ, у якому для людини є стільки доброго й приємного. Та щоб людина знала, що вона живе не в раю, а на грішній Землі, то Ти ще сотворив усяких крокодилів, шакалів і гієн, чуму, холеру, пістряка, сарану і всяку іншу нечисть... Ну, нащо ж було творити ще й окупантів на нашу погибель? Господи, змилосердсья і ви-мори всіх окупантів під сонцем, спопели їх Твоїм праведним вогнем і розвій попіл з них аж у космосі, щоб пішли вони в непам'ять людську! Починай, звичайно, з найбрутальнішого і найдикишого окупанта під сонцем — з росіян! Хай наш народ, врешті, заживе вільно, хай не буде між нами націоналістів і окупантських вислужників — хай будуть тільки люди, брати по нації...

Я не богослов і мені важко сказати чи моя молитва правильна, чи неправильна. Боюсь, що мені закинуть неморальність, бо я ж домагаюсь погибелі для цілої великої нації. Гаразд — відкликаю й кажу: хай собі росіяни живуть аж до другого потопу, але мусимо якось визволитись від їх опіки, мусимо однотайно, *всенациональним фронтом* стати за свою волю, за свою землю, за створення самостійної України. І тут виникає питання:

ЧИ ДОЦІЛЬНІ Й ПОТРІБНІ ЗУСТРІЧІ НАЦІОНАЛІСТІВ З КОМУНІСТАМИ У КАНАДІ І США?

Думаю, що це питання давно треба солідно й поважно обміркувати. Зробімо, умовно, звичайно, одне сміливе припущення: уявім собі сьогодні ніяк неможливе: українські частини компартій Канади і США завтра виступають з декларацією, що вони правовірні комуністи-ленінці й тому засуджують російський імперіялізм КПартії СРСР, домагаються здійснення статтей Конституції СРСР і УРСР про право виходу України із складу СРСР і просять компартії всього світу підтримати їх у боротьбі за здійснення цієї ленінської засади... Знаєте, який би це був удар Москві? Ви бачите, що Москва й досі не може видихати промови прем'єра Канади п. Джона Діфенбейкера на сесії ООН у вересні 1960 р. Вона й досі стогне й виє від цієї промови, бо наш прем'єр уцілів у найнебезпечніше її місце.

Це не був пропагандивний виступ — це послідовна політика уряду п. Діфенбейкера. Ми знаємо, що восени ц. р. на цю тему промовляв в ООН канадський міністер закордонних справ п. Грін. Ось преса принесла вістку про новий виступ Канади в ООН на цю ж тему: 23 листопада ц. р. заступник міністра закордонних справ Канади Гет Меккери виступив з гострим осудом російського імперіялізму. Це чудово вмотивована промова, у якій п. Г. Меккери наводить фактичні

дані, цитує цілі відступи з промови п. Діфенбейкера, гостро домагається волі для поневолених Росією народів і заявляє, що це є становищем Канади в її політиці на терені ООН. Міністер громадянства та іміграції дост. Р. А. Белл вислав нам текст цієї промови і я вірю, що наші читачі прочитають її в тиждень.

Більшість делегації СРСР на знак протесту залишає залю засідань, а цілий ряд представників західних держав, зокрема Англії, вітають делегата Канади з блискучим виступом. Тільки делегат «незалежної» Білорусі заявив, що це була «типова промова імперіяліста, притиснутого до муру». Що й казати: контратака справді варта російського холоуя: Канада — імперіялістична країна, що поневолює трохи чи не пів світу, в тім числі й Білорусь!

Уявім собі, що до цього долучились би українські комуністи Канади і США з їх україномовною й англомовною пресою! А що кожен з нас, з націоналістів у лапках і без лапок, зробив у цьому напрямі? З ким і з чим ми боремося? З комунізмом, який сьогодні є імперіялістичним російським туманом для дурників, звичайнісінькою фікцією, центр якої перебуває за тисячі миль від Канади, чи з російським імперіялізмом, який має свої філії, своїх лакеїв і оборонців у кожному так званому українському робітничому домі майже по всіх містах Канади? Чи не пора б нам спробувати бодай вияснити тим людям, що наповнюють ті доми, суть справи. Повірте, що 90% їх просто обдурені. Чи ми пробували їх освідити? Чи це можливо, якщо ми з ними не будемо зустрічатись і розмовляти на цю тему?

Мені закинуть, що я дуже одверто говорю про свої пляни, мету. Не будьмо наївними. Адже П. Кравчук, С. Мацієвич і інші їх калібру комуністи прекрасно розуміють, що ми б хотіли, перемогти їх, а ми знаємо, що вони хотіли б перемогти нас — ніякого секрету ні для кого тут нема. Треба йти в бій сміло й відважно. І чесно. Перемога за нами, бо за нами правда. Візьміть, наприклад, писання П. Кравчука, які видаються дуже примітивними. А П. Кравчук — людина, яка прекрасно знає літературу доби розстріляного ренесансу, чудово обізнана з літературним процесом нашого часу, знає деталі наших організацій і всіх їх лідерів. Примітивно виглядає його писання тільки тому, що він мусить боронити фальшиву тезу, неправду, а зовсім не тому, що він сам примітивний. Те саме можна сказати й про С. Мацієвича: як ви його лаєте як комуніста, то він навіть гордий з того, а спробуйте назвати його російським холоуєм, підлабузником — обурюється аж до непристойности. Бачите, де в нього вразливе місце?

Люблю факти, ось один з них. По вечірї сиджу і п'ю каву. Розмовляю з п. Чучманом з УНО, якого мав честь і приємність вперше зблизька бачити. Поруч, здається, п. Степ, пара жінок і ще хтось. Підходить п. Мацієвич.

— Добри вечір!

— Доброго здоров'я нашим ворогам, — відповідаю жартівливо.

— Ну, який же я ворог? Що у вас за звичка така недобра? От недавно ви мене назвали в

«Нових Днях» російським холоуєм? Хіба ж я не так само люблю Україну, як і ви? Який же я холоуй?

Мушу пояснити читачам, що з паном Мацієвичем у мене давня «дружба». Він — визначний поет від політики. Колись він писав вірші з дуже точною римою, наприклад: «Волиняк — Банняк». Хто скаже, що погана рима? Взагалі, ми не раз з ним обмінювались найсимпатичнішими епітетами... Я не гніваюсь за це на п. Мацієвича: що зробиш? Життя — боротьба, а я не панна, а редактор, то на мене вільно часом щось сказати й не дуже то приємне. Біда тільки п. Мацієвича в тому, що він може мене бити тільки «поезією», а я його таки б'ю фактами. Хоч п. Мацієвич уважає себе переможцем у цій боротьбі, але ця перемога нагадує мені перемогу Хаїма над Іваном: «Алеж я тому Іванові дав, дав! Що він мені може зробити? Поки він розмахнеться ломакою та поки гупне мене нею по спині, то я його ярмулкою шльоп-шльоп, шльоп-шльоп!»

Так ото я п. Мацієвича (за його «шльоп-шльоп») так і «гупнув» у ч. 148 (стор. 18). Він обурюється, каже, що я гострий, грубий у висловах, що так полемізувати не можна. Гаразд. А чи осміліться п. Мацієвич назвати Леніна гострим, грубим і неможливим полемістом? Очевидно, ні, а навіть навпаки. То дозвольте ж зачитувати те, що сказав про таких, як п. Мацієвич, Ленін у статті «О национальной гордости великороссов»:

«Никто не повинен в том, если он родился рабом; но раб, который не только чуждается стремлений к своей свободе, но оправдывает и прикрашает свое рабство, такой раб есть вызывающий законное чувство негодования, презрения и омерзения холуй и хам».

Як бачите, Ленін висловлюється куди гостріше, ніж я. Чи стосуються ці Ленінові слова, пане Мацієвичу, вас і ваших товаришів? Так, стосуються на всі сто відсотків, бо саме ви, й такі, як ви, прикрашаєте свою непочесну службу російському імперіалізму комунізмом. Я в комунізм не вірю, бо він себе ніде й ні в чому не виправдав. Я вважаю, що комунізм взагалі не існує, що він сьогодні тільки димова заслона для російського імперіалізму. Але я пошаную вашу віру навіть у мертву доктрину комунізму, з умовою, що ви назвете всі речі по імені і не будете під плащиком віри в комунізм служити окупантові вашого рідного народу. Я тоді скажу, що ви чесна людина, що ви мій брат по нації, з яким я не погоджуюсь в ідеологічному питанні.

Але коли я веду таку щирі й одверту розмову з канадськими українськими комуністами, то я хочу показати читачам і те, як

КОМУНІСТИ ГАЛЬМУЮТЬ КУЛЬТУРНИЙ ОБМІН

Усі мистецькі й наукові сили, що приїждять з України, неминуче підпадають опіці українських комуністів. Ця опіка виглядає на якусь охорону, на намагання не допустити приїжджого до контакту з українською еміграцією. Правда, Дмитро Гнатюк поведився дуже вільно, нікому не відмов-

ляв у розмові, зустрічі. Та коли групі його земляків хотілося з ним повечеряти, то довелося таки шукати шляху до нього через комуністів. У Торонті був останній Гнатюків концерт. По тому він ще кілька днів був у місті і можна було з успіхом влаштувати ще один його концерт виключно для української публіки. На цьому концерті теж могла бути пара тисяч людей, але цього не зроблено, бо артист цілком залежав від своїх опікунів.

Квитки довгий час не продавались у касі залі Месей Голл, а відти публіку скеровували у фірму, з якою Д. Гнатюк мав контракт, яку, до речі, важко було розшукати, і до «Української Книги» та «Тройки». Кажуть, що квитки були ще й в деяких великих готелях. Є багато людей, які в «Українську Книгу» чи в «Тройку» заходять не хочуть, то де вони мали купити квитки? Крім того, ці установи брали по 10% більше від вартості квитка.

Як повідомляють газети, у Монреалі була справа ще гірша: там квитки можна було купити лише в комуністичних осередках...

Програма концерту видана халтурно, на одному листку поганого паперу, фото артиста — маленьке, мізерне. Жодного слова пояснення змісту творів чи відомостей про їх авторів не дано і тут цілком оправдані нарікання музичного критика щоденника «Глоб енд Мейл». Назви фірми, яка влаштувала концерт, на програмі не вказано... Отут би опіка комуністів, якщо вони справді зацікавлені в ширенні української культури між чужинцями, і мала б виявитися, або нехай би дали право зробити це «буржуазним націоналістам» — було б усе зроблено як слід.

Власник фірми (п. Бокнер) з Д. Гнатюком та його товаришами в Монреаль не поїхав, заявивши, що їх на летовищі зустріне його уповноважений. Правда, адміністратор концертів Ю. Єгоров англійську мову знає добре, алеж Монреаль велике й чуже йому місто. Ніякий представник фірми їх на летовищі не зустрів і вони ледве розшукали залю, у якій мав відбутися концерт. На свою «радість» виявили, що квиток на їх концерт у Монреалі купити дуже важко...

Фота артиста, як і завжди з підрадянськими артистами це буває, й цього разу дістати було неможливо.

Оце така організація концертів. Опіка «прогресистів», як бачимо, була не чудова, а дуже чудна...

ПРО Д. ГНАТЮКА ТА ЙОГО ТОВАРИШІВ

Дмитро Гнатюк — людина культурна, ввічлива, словна, дуже гарний чоловік. З ним приємно зустрітись, розмовляти, на нього навіть приємно дивитись. З національного ж боку Дмитро Гнатюк, на мою думку, великою вартістю не є. У нього, наприклад, дуже слідне почуття національної меншевартості. Від нього можна почути: «Не можу ж я співати самі українські народні пісні — я ж народний артист СРСР!» Це в той час, коли із восьми творів першого (українського) відділу була тільки одна народня пісня («Вівці мої, вівці») і та пройшла через композиторські руки, будучи дуже доброю і в своїй народній основі, і може бути окрасою першої-ліп-

шої світової опери. Решта ж творів були творами визначних композиторів.

Його ж «бої» з публікою за співання російських творів на біс теж ніякої чести йому не приносять. Мені закинуть: «Чого ти від нього хочеш? Він же мусить так робити, бо боїться!» Напевно боїться, напевно мусить. Але уявлю собі, що ми всі, весь народ, станемо на цій позиції? Я свідомий того, що звичайно, не можуть бути всі такими мужніми й принциповими, як Марія Заньковецька, яка рішуче відмовилась перейти на російську сцену, хоч їй там обіцяли буквально золоті гори. Сьогодні ж її пам'ятають і шанують усі, в тім числі й росіяни, бо змушені. А перейшла б вона була на російську сцену, то досі й сліду по ній не лишилося б. Чи сучасні українські артисти хочуть піти в непамять негайно після свого похорону?..

Не довелося, щоправда, мені довідатися від п. Гнатюка про цікавий факт, який відбувся в Кремлі в час останньої декади української культури, на якій фактично п. Гнатюк одержав звання народного артиста СРСР. По вечері стояв М. Хрущов у гурті українських мистців і сказав так: «Знаєте, товариші, є така хороша українська пісня — «Зібралися всі бурлаки до одної хати». Українці її дуже люблять і при кожній okazji, особливо за чаркою, залюбки співають її. Так от, товариші, в часи культу особи Сталіна за цю пісню українців масово арештовували й висилали. Тепер минулися ті страшні часи, і на доказ цього, що вони справді минулися, я пропоную заспівати її тут, у цій кремлівській залі».

З цими словами він перший почав співати цю пісню, артисти, і взагалі всі присутні, підтягли і славна українська пісня стрясала кремлівськими стінами...

Не знаю, чи Гнатюк був у тій компанії, але про цей факт він не знає не міг. Мене також найменше цікавить щирість чи нещирість М. Хрущова в даному випадкові. Мене цікавить наскільки наші мистці використовують змінену ситуацію в Україні. Коли між письменниками й поетами спроби заговорити якщо не повним голосом, то бодай сотою частиною голосу нормальної людини вже попитні, то між іншими мистцями, зокрема між артистами України, ми ще не бачимо найменших ознак дерзання.

Наведу ще один факт, який п. Гнатюкові теж мусить бути відомий, хоч я, знаючи його настанову, просто не осмілюся запитати його про це. Приїхали до Києва три російські гастрольори-співачки. Покрутились, покрутились і скоро опинились у Київській опері. Але росіяни, як росіяни: для них всюди «русская земля», навіть і в Африці, Київ же не Африка, а таки «мать городов русских». От ці три окупантські нахаби і співають собі в Київській опері *тільки по-російському*. Вся опера співається українською мовою, а дві-три ролі російською. Публіка сичить, але, звичайно, мовчить. Так тягнеться довгий час. *Ніхто з артистів не запротестував*, аж мусіли виступити в пресі письменники! Результати не погані: двох з цих гастрольорів вивчили українську мову й почали співати по-українському, а третій був такою тупою колодою, що українсь-

кої мови «не переміг», то його звільнили з опери.

У ту ж Київську оперу приїхала співачка-грузинка. Але тут інша картина: вона в найкоротший час опанувала мову і відразу почала співати по-українському.

Читачі можуть не сумніватися, що відомості в мене дуже певні. Я маю їх від кількох осіб, одержав їх у різний час і не сумніваюсь у їх правдивості. Про гастрольорів я маю відомості від трьох різних осіб, але всі троє відмовились назвати мені їх прізвища. Національна байдужість свідчить, що артисти в Україні вважають себе якоюсь «вищою расою», діло яких є тільки співати чи танцювати, а нація... нехай навіть і загине, а я зі своїм талантом і вмінням знайду публіку й на російській сцені...

Мені переказували, що на вечері на честь Гнатюка, яку давали в Гамільтоні українські підприємці і професіоналісти і на якій ніби був і посол СРСР у Канаді (на жаль, я й досі не дочекався певних відомостей про цю вечерю), Д. Гнатюк на докори за російські пісні відповів так: «Знаєте, як я їду в Москву, то завжди там співаю російські твори. Аж Микита Сергійович часом каже: «Ми тут і так маємо російської музики досить, заспівай щось українське». І я тоді співаю українські твори...» Не можу ручатись за цей факт на сто відсотків, бо ще не перевіряв, але це мені казала людина, якій я не маю підстави не вірити. Невже це «вияснення» не дає мені підстави не дуже то захоплюватись Д. Гнатюком-людиною, українцем?

Взагалі українські артисти в поневоленій Україні дуже сумнівної якості частина нашого народу. Візьміть усі музичні видання в Україні: тексти всіх творів друковані двома мовами: російською і українською. Ми кричимо: окупант пре все своє! Правда, пре. І то дуже нахабно пре. Але дозвольте мені піти проти течії і заявити, що я за це виню більше Спілку Композиторів України, ніж окупанта. Дві мови — два ринки збуту, більше зиску авторам, Спілці Композиторів і видавництву. Споживацька, спекулятивна риса сьогодні властива мистцям України, як ніколи раніш. (Гай, гай! Якби ж то сьогодні жила Марія Заньковецька!). Я не хочу сказати, що окупант добрий, а наші композитори й артисти погані. Але покажіть мені, хто з композиторів чи артистів запротестував проти цього? Хто з них сказав за Миколою Хвильовим: «Росія самостійна держава? Самостійна. То й ми ж самостійна!» Ніхто, звичайно. А еміграція про це мовчить, бо ми «боремся» проти комунізму в «міжпланетному масштабі», нехтують фактами, яких тільки з підрадянської преси можна витягати тисячами. Україні ж ми не знаємо і знати не хочемо. Як же ми можемо допомогти їй визволитись, як ми її не знаємо? Спробуйте зробити анкету між діючими сьогодні нашими журналістами, себто людьми, що формують громадську думку еміграції. Запитайте їх, скільки сьогодні в Україні університетів, у яких вони містах, хто їх очолює і чого від тих керівників можна сподіватися. Відповіді на це не матимете. Візьміть іншу ділянку культури, господарства чи політики — те саме, навіть осіб ніхто не назве. А без цього боротьба неможлива.

Про це (саме про потребу таких знань) дуже різно говорив проф. Ю. Шевельов на відкритті нового будинку УВАН у Нью-Йорку. Але хто задумався над його словами? Хто їх хоч почув?

Ану, якби так Д. Гнатюк вийшов з норми підкупантського раба і, як кажуть, «ударив по дротах»: «Дорогий Микито Сергійовичу! Мене тут гвалтують: наказали співати по-російському, у залі жодного росіянина нема, самі буржуазні націоналісти, які голосно протестують, залі напівпорожні. Що мені робити?» Хто зна, але дуже можливо, що він одержав би відповідь: «Поступись їм і співай по-українському».

Але припустім, що відповідь була б протилежна: «Співай те, що тобі наказано». Чи припускає хтось, що Гнатюка за таке запитання розстріляли б? Ні. Заслали б? Ні. Позбавили б звання народного артиста СРСР? Теж ні. Не послали б більше за кордон? А кого ж вони тоді пошлють? Емгебісти ж не співатимуть на світових сценах. То чому б Гнатюкові (чи іншому такому, як він) не зробити цього? Чому не дерзнути хоч раз у житті?

Та я знову хочу вернутись до українських канадських комуністів, до їх ролі, до їх «заслуг» у цій ділянці. Перед тим хочу сказати, що рекляма Гнатюкового концерту була тільки в комуністичному «Українському Житті» і одне оголошення у «Вільному Слові». Чи більше не дали, чи видавці «Вільного Слова» побоялись їх містити — не знаю. Та це й не важне в даному випадкові. Д. Гнатюка реклямували як «славно-го співака України». Комуністи кричать, що вони люблять «велику й вільну радянську Україну». Дозвольте, панове комуністи, заявити, що це неправда, що вам навіть УРСР так потрібна, як собаці п'ята нога. Вам треба тільки російський окупант. Бо якби ви цікавились не Україною, а хочби УРСР, то ви домоглися б, щоб на Гнатюковому концерті було виконано гімн УРСР. Ви цього не зробили, то не брешіть, що ви цікавитесь бодай фікцією держави, якою є УРСР.

Подруге, ви, панове комуністи, прекрасно бачили, що Д. Гнатюк своєю російською програмою і співанням російських творів навіть на біс, так би мовити, національно оскандалився. Поскільки ви його «дуже любите», дуже ним «опікуєтесь», то можна було б сподіватись, що ви будете рятувати честь його і честь державної фікції, якою є УРСР. Та замість цього ви взяли, як і завжди, рятувати честь російського окупанта. Я вже бачу, що комуністи нервуються і кричать: «Докази, докази, пане Волиняк!» Не хвилюйтесь — я не ви і без доказів нікого не обвинувачую. Докази цього я знайшов у інтерв'ю з Д. Гнатюком «Перед від'їздом додому» у Вашій газеті «Українське Життя» (21 листопада 1962 р.).

Ось уривок з цього інтерв'ю:

З а п и т а н н я : Раз ми вже, так би мовити, в галузі преси, я хочу сказати таке: деякі українські газети в Канаді, несміючи заперечити Вашого великого таланту, писали, що Вам «в Москві зготовили програму» і нібито Ви мусили співати те, що вам «приказали». Що ви можете про це сказати?

В і д п о в і д ь : Це таке смішне дівчацьке, що навіть не хотілося б на нього відповідати, але тому, що таке писання призначене для того, щоб замішати громадську думку і образити мене, я на нього дам відповідь.

По-перше, ні в Москві, ні в Києві мені не приготувляли програми концертів, а я її уклав сам, коли прибув до Торонто 2 жовтня. Узгіднив її з імпресаріо з Концерт Аренджмент Лимитед, який мене, в порядку культурного обміну між СРСР і Канадою, запросив на гастролі до Канади. Імпресаріо пан Мартин Бохнер не заперечував проти моєї пропозиції і так народилась програма концертів.

По-друге, я в деяких містах, як наприклад, у Вікторії, співав зосім інші пісні, ніж були на програмі. Це саме робив і в інших місцевостях, особливо після закінчення програми, коли виконував пісні на біс.

По-третє, я виступав не тільки перед українцями, але і перед людьми інших національностей. Правда, знаючи, що я виступатиму перед аудиторією, більшість якої становитимуть українці, я весь перший відділ концерту уклав з українських народних пісень і арій українських опер. Це робив також у надпрограмових виступах.

По-четверте, я артист український, — це так, але я також артист Радянського Союзу, тому вважаю своїм почесним обов'язком співати пісні різних народів, що населяють СРСР, в тому і російського народу.

По-п'яте, російська музична культура знаходиться на дуже високому мистецькому рівні і мені дуже приємно співати російські пісні, які я, до речі, люблю і шаную. А що до арій з різних опер, то співав їх тому по-російськи, бо, на жаль, українських перекладів їх ще нема. Я виступаю часто в Київському театрі опери та балету в постановках опер різних світових композиторів, які йдуть на українській мові. Одну арію, наприклад, арію Тореадора з опери «Кармен» Бізе я проспівав українською мовою на товариському вечерку 8 листопада в Українському Робітничому Домі. Мені здається, що ті, що писали про пісні, проспівані мною російською мовою, мають якесь упередження до російської музичної культури і російської мови. Це їхня справа і в цьому я з ними не буду спорити.

Знаєте, як треба розуміти ваше питання? А ось як: скажи, товаришу Гнатюк, чи ти сам отак немудро повівся з українською публікою в Канаді, чи то тебе примусили так поводитись? Ну, хто ж би то осмілювся сказати, що його примусили? Я, наприклад, будучи на Гнатюковому місці, зробив би точно так, як і він: ні, ні, то я сам...

Далі хочу показати, як комуністи примусили Д. Гнатюка говорити не тільки неправду, а й нісенітницю:

1. Програму він уклав у Торонті... Дуже несолідно було б для співака такої кляси, як Д. Гнатюк, так робити. Хоч я можу викликати на себе напади наших «урапатріотів», але я вірю, що програми в Москві Гнатюкові не укладали. Але він її напевно уклав у Києві і напевно мусів з кимсь погодити. Бодай з міністерством культури.

2. «Весь перший відділ концерту уклав з українських народних пісень і арій українських опер». Я вже згадував, що була ТІЛЬКИ одна народня пісня. Отже, виходить, що Д. Гнатюк так перелякався вашого питання, що не вміє відрізнити народної пісні від твору композитора. Радимо Гнатюкові прочитати те, що зовсім недавно на цю тему писав М. Рильський (та й чи він тільки!), або... або піти заново вчитися в консерваторію.

3. «...я артист український, — це так, але також артист Радянського Союзу, тому вважаю своїм почесним обов'язком співати пісні різних народів, що населяють СРСР...» Я голосую «за»! Правильно кажете, пане Гнатюк, але неправильно робите, бо жодної пісні чи арії поневолених Росією народів ви не виконали. А я того дуже від вас сподівався. Ви б побачили, як би вас за це вітали українці Канади!

«Українське Життя» реклямувало п. Гнатюка так: «Славний артист України», а тепер домагається від нього, щоб він додав і артист СРСР, що значить російський, як і виявилось у другому відділі концерту.

4. «...російська музична культура... на дуже високому мистецькому рівні і мені приємно співати російські пісні...» А нам їх навіть дуже приємно слухати, але не у виконанні «славного співака України», а у виоканні «славного співака Росії». Крім того, справді висока культура не потребує, щоб її перетворювали у «принудительний асортимент», як у колгоспній крамниці: «Дайте кілограм оселедців». «Прошу дуже, але мусите купити «Історію ВКП(б)» за редакцією товариша Сталіна або том творів Леніна». У Канаді це виглядало трохи інакше: «Гаразд, матимете пісню «Рідна мати моя», але перед тим прослухайте одну російську пісню...»

5. «А щодо арій з різних опер, то співав їх по російськи, бо, на жаль, українських перекладів їх ще нема». Російською мовою Гнатюк не співав «арій різних опер», а тільки одну арію (з «Африканців», про що говорено вище), отже тут теж сказано неправду. Без цієї опери ми ще найменше тисячу літ можемо дуже добре обійтись... А що нема перекладів українською мовою світових опер, то це вже неправда. Це ще могло бути правдою в 1925-27 рр., але не в 1931 чи 1932 навіть, а не тільки тепер. Усі ж бо світові опери (в тім числі й російські) в Україні співаються українською мовою. Тут канадські комуністи примусили Д. Гнатюка повертати нашу історію на ціле покоління назад. Дуже непочесне завдання!

То чию честь, панове комуністи, ви мали намір рятувати своїм інтерв'ю: Гнатюкову чи окупантську? Звичайно, окупантську. А чию рятували? Звичайно, нічию... Що ж тепер після такого інтерв'ю лишається робити? Єдине: викликати Д. Гнатюка в Канаду ще раз. Але порадити йому (чи тому, хто стоїть над ним) добре обдумати програму. Бо Канада — не Африка, де зовсім недавно співав Д. Гнатюк. Канада навіть і не Австралія чи Нова Зеландія, де він теж співав. Канада — складний горішок. Хочби тому, що тут, як у Носовому ковчезі — «усякої твари по парі, а українців — по чотири...» І з нами тут

рахуються. Не тільки політики, а й мистці. От іде Різдво і можна сподіватись, що державне радіо СіБіСі дасть знову концерт наших колядок. Їх співатимуть не українці, але вони будуть так добре виконані, що й деякі київські хори не мали б чого соромитись. Вся Канада від океану до океану колядуватиме. А Леонтовичів «Щедрик» можна буде почути в Канаді кількома мовами. Радимо київським артистам, а особливо їх начальникам з міністерства культури УРСР, наставити радіоприймачі на Канаду, то вони не легковажатимуть канадськими українцями.

Хто така акомпаньютка Розалія Ельвова? Дуже кваліфікована і здібна піаністка, жидівка, що народилась у Києві. Чимало людей з еміграції її добре знають. Ніхто про неї нічого поганого мені не сказав. Працювала в опері з визначними солістами, працює і в консерваторії. Українською мовою володіє, але російська мова, як видно, їй є рідною.

Юрій Єгоров — адміністратор концертів. Це представник ВОКС («Всесоюзное Общество Культурной Связи»). Хоч УРСР і «самостійна держава», але свого «ВОКС-у» не має — в Києві є тільки «відділення» (тьху, тьху, тьху на цю бридку українську кальку московського «отделения»). Ю. Єгоров — людина освічена, добре знає англійську мову, росіянин з походження, але киянин. Українською мовою володіє вільно й добре. Можна здогадуватись, що п. Єгоров є й політичним наглядцем, хоч до цього не признається. Я раз сказав у розмові, що він представник влади, він заперечив: «Відколи це ВОКС став владою?»

Риси влади, та ще й погані, він має: любить покрикувати на своїх підлеглих, нехтує людиною, йому незрозуміле людське ставлення. Це вже печать системи, яка розкладає людину. Ось пара фактів. По концерті до Д. Гнатюка в роздягальню кинулись слухачі по автографи, щоб подякувати йому за спів, глянути на нього зблизька. Що може бути приємніше артистові? Від цього залежить його дальший успіх. У чималих двох кімнатах нема де ступити, в коридорі не протиснешся: людей не десятки, а сотні. Гнатюк стомлений, весь мокрий, але щасливий. Ю. Єгоров дивиться на це все насуплено. Якесь жінка, не витримуючи парноти, відкрила вікно. Дихнуло свіжістю. Ю. Єгоров звертається англійською мовою, але не дуже ввічливо, щоб вона вікно закрила. Жінка не відповідає. Він тоді рішуче до Гнатюка українською: «Раз люди не розуміють, то ходім відси, бо ти ж простудишся!» У голосі якась нервозність, неприхильність. «Чого так хвилюватись? — звертаюсь до нього. — Гнатюк сидить далеко від вікна, а крім того можете самі закрити вікно, або я піду й закрию, а Гнатюк хай таки побуде між людьми». Жінка (не знаю хто вона) закрила вікно і конфлікт ліквідований.

У другій кімнаті пані Ельвова розмовляє з кількома особами, з якими працювала в Києві. Людей уже мало, п. Єгоров квапиться додому (ніби в нього там діти плачуть!) і кілька разів нагадує Ельвовій, що «нам пора їхати». Врешті, зовсім нервово: «Розалія, я сказав, що пора виходить!» «Не могу я так просто сорватись, я же

с людьми розговариваю», — відповідає Ельвова.

Все це, ця нервозність, тон і оця російська мова просто разять людину, яка відвикла від того, що панує в країні, у якій «слово человек — звучить гордо». Дуже «гордо»! Все це без потреби, а отак за поганою звичкою нехтувати людиною, вважати її за щось нижче від себе. У цій же залі навіть швейцар не крикне «Закрий вікно!» чи «Не кури!», а вибачиться делікатно й закриє вікно сам, а до курця ввічливо звернеться з проханням: «Будьте ласкаві, не куріть тут».

Загально ж, порівняно з іншими в такій самій ролі, п. Єгоров робить дуже добре враження і добре, що з Д. Гнатюком був він, а не хтось інший.

І ТРОШКИ ВИСНОВКІВ...

Хоч з Дмитра Гнатюка я й не цілкомadowolений, але я дуже його шаную, як співака. Хто не був на його концерті — мусить жалкувати. На пластинках нема й половини живого Гнатюка... Я ним захоплений і щиро йому сказав: «Я мав намір проголосити вам війну, але ви так гарно співали, що матимете не війну, а тільки пів війни».

Я за культурний обмін і далі. Але я за культурний обмін з Україною, а не з Росією — та справа мене не цікавить. Я, як писав і в статті про виступи ансамблю П. Вірського, закликаю еміграцію використати культурний обмін в наших інтересах. Засуджую дикі виступи проти артистів з України, але я й проти безкритичного захоплення всім і всіма: будьмо тверезими й розумними. Ось тепер в Україні виступає вокальна група з Канади «Тревелерс». Вони виконують там і українські пісні. І виконують їх дуже добре. Весною минулого року львівський диригент Юрій Луців мав дуже успішні концерти з симфонічними оркестрами Келгари і Едмонтону, цього року диригент Келгарської оркестри (одна з кращих у Канаді) мав успішні концерти з оркестрами Одеси, Києва, Львова. Якби там не було, а це нам на користь.

Такі концерти, як Гнатюкові, а раніш ансамблю П. Вірського, мають для нас велике виховне значення. Особливо для молоді, яка бачить справжнє велике мистецтво і позбавляється почуття меншевартості, набирає поваги до України і свого народу. Факт: наша молодь росте від цього, сказати б так, «українізується» просто на очах. Тільки політично сліпа людина не бачить цього.

Дехто й далі кричить: не вірте, це «троянський кінь»! А хто ж казав комусь бути роззявою й ловитися на гачок? Але ті, що виступають проти підрадянських артистів, мають повні хати радянських книжок, пластинок, посилають своїх дітей на концерти і т. д., а про людське око заважаються у «велику політику» — кричать про «троянського коня», бо вважають себе розумними, а всіх інших неповноцінними особами, що від одного концерту стануть раданофілами.

Ніяких ворожих виступів проти Дмитра Гнатюка не було. Еміграція прийняла його, як рідного. Дуже приємно також, що ставлення до пані

Ельвової і п. Єгорова було теж у міру коректне, ввічливе. Еміграція в Канаді цього разу витримала іспит з культурної поведінки, політичного розуму й такту. Це дуже добре свідoctво.

Мені було б дуже приємно, щоб п. Гнатюк не гнівався на мене за завваги. Я його дуже люблю, але Україну я люблю ще більше. І в цьому я ні на який компроміс не піду.

ШКІЛЬНІ ПІДРУЧНИКИ

для всіх клас українських шкіл на еміграції:

1. Л. Деполович

БУКВАР

Восьме видання

Ціна: у Канаді і США — 1.25 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

2. Петро Волиняк

БАРВІНОК

Читанка для 2-ої класи

Четверте видання

Ціна: у Канаді і США — 1.20 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

3. Петро Волиняк

КИЇВ

Третє видання

Читанка для 3-ої класи

Ціна: у Канаді і США — 1.25 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

4. Петро Волиняк

ЛАНІ

Читанка для четвертої класи

Третє видання

Ціна: у Канаді і США — 1.25 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

5. Петро Волиняк

ДНІПРО

Підручник з історії української літератури
і хрестоматія.

Єдиний на еміграції підручник такого типу.

Книжка ілюстрована.

Ціна: у Канаді і США — 1.50 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

6. Дмитро Кислиця

ГРАМАТИКА УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ
(Фонетика й морфологія).

Видання друге.

Підручник пристосований до українських
еміграційних шкіл (багато прикладів і завдань).

Сьогодні — це єдиний підручник
з української мови на еміграції.

Ціна: у Канаді і США — 1.70 дол.,
в Англії — 10 шіл., в Австралії — 12 шіл.

7. Петро Волиняк

ФІЗИЧНА ГЕОГРАФІЯ УКРАЇНИ

Підручник багато ілюстрований, фотами, картами,
та схемами, стисло написаний, має багато
вправ і завдань для самостійної праці учнів, гарно
видрукуваний на доброму папері.

Ціна: у Канаді і США — 1.60 дол.,
в Англії та Австралії — 12 шіл.

Замовляти в «Нових Днях». Школам і книгарням
та церковним громадам — знижка.

Якщо бажаєте купити спеціальні подарунки для своїх приятелів, то заходьте до крамниці “УКРАЇНСЬКА КНИГА”. Виберіть подарунки з великого асортименту українських порцелянових фігурок, орнаментів, тарілок, коробок і також вишиваних обрусів, пошивок, рушників тощо. Ціни низькі й кожному доступні. Заходьте до крамниці

„Українська Книга“

962 BLOOR ST. W., TORONTO.

“УКРАЇНСЬКА КНИГА” одержала з міста Львова в Україні новий транспорт шоколяду, цукерків і печива.

Ціни доступні кожному. Наприклад: за коробку шоколяду “Бджілка” — 89 центів; карамель з фруктовими начинками продається по 75 центів за фунт; “Українське Печиво” (бісквіти) по 49 центів за коробку.

Пропонуємо також мінеральні води “Нарзан” і “Борчиво” (бісквіти) по 49 центів за коробку.

Усі ці та інші харчові продукти можна набути в крамниці

„Українська Книга“

962 BLOOR ST. W., TORONTO.

Телефон:

LE 4-7551

ВАДИМ КІПА

(До 25-річчя його музичної діяльності і 10-річчя існування його студії)

Ми неймовірно скупі на ювілеї культурного значення. П'ятиріччя й десятиріччя якоїсь політичної організації набуває в наших умовах значного розголосу. Про це пишуть у газетах, говорять на вічах та під час спеціальних імпрез. А література, мистецтво, наука — це пасинки нашого часу. Про їх долю громадськість не дбає. Тут бракує щирого меценатства, або іноді й простого розуміння ваги і значення культурних здобутків, які ми все ж маємо, бо маємо в своєму суспільстві і талановитих письменників, і видатних мистців, і відданих справі працівників науки. Добре як вони самі знаходять свою дорогу до своєї мети.

На цьому тлі хочемо відмітити десятиріччя успішного розвитку музичної студії проф. Вадима Кіпи в Нью-Йорку. Щасливе поєднання в його особі різномірних талантів — піаніста-виконавця, композитора й педагога спричинилося до того, що його студія набула своєрідного характеру мистецького осередку, у якому студійці при звичаються до глибокого розуміння і відчуття класичних творів.

Ще в Україні, рівно двадцять п'ять років тому, зовсім молодою людиною, по закінченні Київської консерваторії, Вадим Кіпа розпочав свою піаністичну й педагогічну діяльність. Учень відомого в Києві проф. Григорія Беклемішева, В. Кіпа був зобов'язаний найбільше своїм власним наполегливим шуканням і своїй власній праці над самим собою, згідно навіть з настановами його професора, який давав змогу вільно розвиватися індивідуальності студента, вважаючи, що найціннішим є розкриття і виявлення самого себе в мистецтві. Це й спричинилося до того, що вже в рік закінчення консерваторії Вадим Кіпа став лавреатом Всесоюзного конкурсу піаністів 1937 року. Аспірантура при консерваторії та одночасно з цим викладання в ній по класі фортепіана, блискучі індивідуальні концерти в Україні й поза Україною (в Москві, на Уралі), виступи як соліста в симфонічних концертах у Києві й Москві, — все це робило ім'я В. Кіпи добре відомим і визнаним не тільки в мистецьких сферах, але й в широких колах суспільства.

Професорська діяльність в Київській консерваторії була перервана війною. Знаменним був останній концерт його класу, що відбувся з величезним успіхом. Варто назвати декілька точок цього концерту. Концерт Гріга виконала Олена Сольська, що тепер живе й працює в Нью-Йорку, концерт Шопена Ф-моль — Лідія Чайка, концерт Ліста А-дур — Євген Зданевич, що пізніше викладав у консерваторії Кліндворт-Шарвенка в Берліні, а тепер продовжує свою піаністичну й педагогічну діяльність у Мюнхені. Завершенням цього високого рівня студентського концерту був

виступ внучки композитора Миколи Лисенка Аріядни, тоді учениці в класі В. Кіпи, тепер відомої української піаністки. Вона виконала Хорал, Прелюд і Фугу Цезаря Франка та Ф-моль — ний етюд Ліста. Оркестрову партію на фортепіані виконував сам професор.

З того часу пройшло вже два десятки років праці на чужині. Але й роки скитальства для Вадима Кіпи не пройшли марно: фортепіанова класа в консерваторії Кліндворт-Шарвенка в Берліні, приватні лекції й низка блискучих концертів в англійській зоні Німеччини, що залишили по собі захоплені відгуки в українській та німецькій пресі. Павло Зайцев у рецензії в «Українському Слові» (Бльомберг) назвав проф. Кіпу «королем фортепіанової техніки». Сузанна Есторф («Берлінер Цайтунг») відзначила «музичну одуховленість піаніста», що найбільше виявилася у виконанні Бетховена. Після концерту на відзначення сотих роковин смерті Шопена в ганноверській німецькій газеті появилася стаття д-ра Ляка (ЛАНК) «Живий Шопен», у якій твердилось, що В. Кіпа зумів відтворити музичний світ Шопена з його «контрастами живих слов'янських ритмів і ніжної французької шляхетности». Вже тоді всіх вражала незвичайна віртуозність виконання. П. Зайцев писав про «геніальну музичну пам'ять, чародійні руки і чародійні рухи», а С. Есторф звертала увагу на виключну майстерність рухів лівої руки піаніста. Ці тріумфальні виступи йшли поруч з його славою видатного педагога (як в українських так і в чужинецьких колах).

З того часу пройшло поперех 10 років, і ось 22-го червня цього року черговий річний концерт музичної школи-студії Вадима Кіпи відзначив подвійний ювілей — 25-річчя музично-педагогічної діяльності професора і 10-річчя існування в Америці його студії.

Концерт був розпочатий виступом двох учнів асистента і сина професора Кіпи, Альберта. Маленької музики О. Березовський та Б. Твердовський впевнено й сміливо виконали свою програму. Далі йшов «гостевий» виступ молодшого сина професора — Святослава, учня відомого скрипаля проф. Яро Мегасюка. Власне концерт самої студії розпочали наймолодші учні проф. Кіпи — Марія Пришляк, І. Твердовська, В. Корецька, Оксана Коваль. Чітко і вправно прозвучали твори Баха, Богуславського та інших.

Увагу слухачів привернув Юрко Кейс, що, виконуючи п'єсу Чайковського і Рордіно Модарта — Черні, показав і темперамент, і технічну вправність. Одвідувачам річних концертів студії легко було помітити великий поступ у Яреми Яськова при виконанні двох українських творів Степового і Грудіна. Значний успіх, порівнюючи з минулим роком, зробили Радослава Марино-

вич, Лариса Лавріненко, В. Малахів. На відповідному рівні були Олександра Майор і Глорія Кузьма — учні з невеликим стажем перебування в студії.

Найбільший поступ виявив Юрко Савицький, що чотири роки тому, як початкуючий, грав просто менуети Баха; в цьому році він блискуче закінчив перший відділ концерту, показавши великі технічні можливості у виконанні «Фантазії» Моцарта, «Прелюда» Альбеніца та «Експромту» Шуберта і викликавши довгі оплески слухачів.

У другому відділі здібні учениці Тетяна Кейс, Наталка Марчук, Л. Малахова на доброму рівні виконали складні речі Генделя, Ребікова, Шумана, Брамса, Рахманінова. Нова студійка Марія Гаврилюк з великим успіхом відіграла «Експромт» Шуберта і «Польонез» А-дур Шопена. Вальс Шопена і особливо «Еспанська Капріччо» Лекуані, віртуозно виконане Федором Корецьким, викликало бурю оплесків. Рая Кейс з глибоким почуттям передала «Ноктюрн» Шопена мі-мінор, а Христина Юськів переконливо відтворила «Місячну сонату» Бетховена.

Великий успіх у цілої аудиторії мала Ірена Кіпа. Блискуче, свobodно й з почуттям самостійності в розумінні твору вона виконала «Хвалу слюзам» Шуберта — Ліста, Октавний етюд Мошковського та Гавот ре-бемоль-мажор Косенка.

Цілком вправно піаністка Емма Квядос вдумливо з гарним співучим звуком виконала «Під місячним сяйвом» Дебюссі та «Великий вальс» ля-бемоль-мажор Шопена.

Закінчив концерт Альберт Кіпа, як завжди, віртуозно, з великим піднесенням і артистичністю. Він виконав «Третє скерцо» Шопена й «Бурю» Ліста, викликавши справжні овації, особливо після останньої речі.

За 10 років існування студія В. Кіпи дала музичну освіту великій кількості молодих талантів. Переважний склад студійців — це учні шкіл і студенти каледжів. До студії їх притягла любов до мистецтва і здебільшого вони не ставили собі за мету професійну музичну діяльність. А все ж той мистецький рівень, на якому тримає свою школу В. Кіпа, підтягає всіх студійців і наближає їх в більшій чи меншій мірі до фахового виконання творів найкращої фортепіанової літератури.

У черговому числі читайте другу частину статті В. Турчина:

«КІРКА З ЕЄІ ЧИ ПОДОЛЯНОЧКА З УКРАЇНИ?»

Особливо обдаровані одиниці досягають високого артистичного рівня. Тут у першу чергу треба згадати Ренату Рампфель, ученицю В. Кіпи ще з Німеччини, з 1946 року. Вона приїхала до Америки, щоб закінчити у проф. В. Кіпи свою музичну освіту. В минулорічних звітних концер-

тах студії, а потім у самостійних виступах перед американською публікою Рената Рампфель з великим успіхом виконувала такі речі як «Скерцо» Брамса, «Третю баляду» Шопена, «Карнавал» Шумана, «Концерт» Моцарта, 12-ту рапсодію Ліста та його ж знамениту сонату «По прочитанні Данте».

Так само в студії професора Кіпи виріс на справжнього мистця-піаніста його син Альберт, який в останніх роках виконував складні й відповідальні речі, такі як «Концерт» Римського-Корсакова, «Місячна соната» Бетховена, «Польонез Аз-дур» Шопена, «15-ту рапсодію» Ліста.

Не можна не відзначити високого вдосконалення, якого досягла теж давня талановита студійка В. Кіпи, Єлисавета Побігушка.

З окремих моментів у житті студії варто відмітити два: Шопенівський концерт 1956 року, у якому взяли участь Андрій Березовський, Єл. Побігушка, Лариса Галіон, Рената Рампфель, з участю самого професора, та блискучий виступ у минулому році Ірени Кіпи на радіостанції WFNY з творами Скарлатті, Шопена, Бетховена («Патетична соната»), Дебюссі, Косенка і В. Шутя («Гопак»).

Крім того, студійці постійно брали участь в усіх музичних імпрезах у тих школах, де вони здобувають свою загальну освіту.

Музична студія Вадима Кіпи — це небуденне явище в мистецькому житті Нью-Йорка. Непомітно, без зайвих реклам, з року в рік провадиться велика музично-виховавча праця з молоддю. Цілому гурту вибраної молоді прищеплюється любов до мистецтва, розкривається естетичний бік музичних творів, виробляється уміння відтворити задум композитора. Треба відзначити енергію проф. В. Кіпи, що в невідрадных матеріальних умовах він створив зі своєї школи справжнє огнище мистецтва. Вадим Кіпа, блискучий піаніст і талановитий педагог, за свою 25-річну практику виробив свою власну методику навчання; він любить самий педагогічний процес перетворення здібних учнів на справжніх піаністів.

Сам проф. Кіпа за десять років існування студії обдарував українських і американських слухачів багатьма виступами під час різних концертів, урочистостей тощо. Кілька власних концертів він дав у США і в Канаді. Репертуар його виступів завжди складався з найяскравіших і складніших класичних творів українських та переважно західноєвропейських композиторів, а також своїх власних композицій. Шедеврами його виконання, щоб назвати хоч деякі твори і авторів, були — «Фантазія» та «Соната до-мінор» Моцарта, «Апассіоната» й «Місячна соната» Бетховена, «Баркароля» й польонези Шопена, «Кампанелла» й «Мафісто-вальс» Ліста, а також твори Дебюссі, Альбеніца, Скрябіна, Рахманінова, Косенка, Ревуцького та інших.

Не можна обминути й власної композиторської діяльності Вадима Кіпи. Йому належать як фортепіанові, так і вокальні твори. Одмітимо деякі з них, що виконувалися в Америці. Перш за все це улюблена річ автора «Фантастичні варія-

ції», далі «Гавот перерваний серенадою», «Скерцино мі-мінор», «Скарга сі-мінор», «Галоп мі-мажор» та гарний — «Альбом для молоді» з цілою низкою п'єс, танків, етюдів.

З вокальних етюдів можна назвати: «Україні» на слова П. Кізика, «Нема вже нічого» на слова В. Лесича, «Колискова», «Ластівки», «Завжди недосказане останнє», «Молитва» та інші на сло-

ва Хойнацького, «Весна» на слова Агнеси Мігель.

Ця багатогранна діяльність Вадима Кіпи знайшла признание Української Вільної Академії Наук у США, з якою він пов'язався одразу ж по приїзді до Америки. Якраз в році його подвійного ювілею його було обрано на члена-кореспондента УВАН.

Студія В. Кіпи в 1961 р.

НАШЕ ЛИСТУВАННЯ

Шановний Пане Редакторе!

Шлю передплату і 6.50 на пресовий фонд. Це за останні два числа журналу (за вересневе й жовтневе). Журнал дуже "підтягнувся". Сварогове "наприкінці до пані Гуменної" (ч. 153 стор. 15), було, думаю, гідне п. Сварога й пані Гуменної: хай двічі перечитас й візьме до свого серця.

Вадим Турчин — "не політичний політик", кращий за мовби то фахових політиків. Якщо є серед нас більше таких Турчинів, то, будьте ласкаві, озивайтесь, пишіть.

Демиденкові думки не то що добрі, а знамениті. Більше двадцяти літ чекає громада на появу таких статей і... дочекалась у "Нових Днях". Дякую Вам, "Нові Дні"!

Ваш щирий

М. ДЕРІЙ, Форт Вілліам, Канада

Вельмишановний Пане Редакторе!

Чи нема у Вас окремого видання "Пісні про Гайявату" в перекладі К. Шмиговського, яка друкувалася в "Соняшнику"? Якщо нема, то чи не могли б Ви вислати мені "Соняшники" за лютий і березень 1959 р.? І як за них заплатити?

Крім того, я хочу обговорити ще одне питання. Всі спостерігаємо сумне явище занадто швидкої асиміляції нашої молоді і відставання її від нашої мови й культури. Боротьба з цим мусить починатися від коліски, і тут найбільша роль належить нашій книжці. Є багато дуже добрих книжок, але матеріали для дошкільного і шкільного віку в них подаються разом і таку книжку не можна дати в руки малій дитині. Тому наші молоді матері, багато з яких уже й народилися на чужині і тому й самі вже під великим впливом чужого ото-

чення, не мають матеріалу, щоб забавити дитину віршиками та казочками рідною мовою. Англomовні ж народи мають чудові видання для дошкільнят. І наші діти мимоволі виховуються на них, а своїх не знають.

Ось тому й виникає пекуча потреба дитячої дошкільної бібліотеки. На мою думку, доцільно було б видати дві книжечки, одну для дітей двох-трьох років, а другу до 5 років. В цих книжечках видрукувати етнографічні матеріали, а також вибірки з різних читанок. Видати б їх треба із простими зрозумілими дітям і привабливими для їх ока кольоровими малюнками українського, звичайно, стилю. Такі книжки могли б стати добрим супровідником матері. Якщо Ви, може, видасте такі книжки або знаєте кого, хто б цікавився цим питанням, то я могла б прислати деякий матеріал, зібраний на Полтавщині та Київщині, а також вибраний з різних видань. Може цей матеріал став би Вам у пригоді.

З пошаною

Оксана ДУЗЬ, Севен Гілс, Австралія.

Дорога Пані Дузь, окремого видання "Пісні про Гайявату" в мене нема. Вона видана в Києві; тут її було лише кілька примірників. Ті числа "Соняшника" Ви можете одержати від нашого представника на Австралію п. С. Криволапа (адреса на другій сторінці обкладинки "Н. Днів").

Видати ті книжки, що Ви пропонуєте, я тепер не можу, бо нема грошей. Не вірю, що й матиму їх колись... Знайти когось, щоб фінансував це таке потрібне видання, я не можу, бо взагалі не вмію брати від людей гроші. Друкую Вашого листа з надією, що, може, хтось зацікавиться таким виданням і видасть книжки для дошкільнят.

Я вже дещо видав для найменших. Дуже раджу

Вам виписати від того ж п. С. Криволапа "Про дівчинку Натапочку і сріблясту рибку" Трубляїні та народню назку "Рукавичка". Діти їх дуже люблять і аж тусяться за ними. Як тільки візьмуть у руки якусь з тих книжечок, то завжди сміються, але мами, як видно, тих усмішок не бачать чи не зворушуються ними, бо ті книжечки продаються дуже погано: "Кока-Кола" й "камікси" мають куди більший успіх..

Вельмишановний Пане Волиняк!

Шлю передплату і 2.00 дол. на потреби в-ва. Цього року я набув у книгарні майже всі числа "Нових Днів". Тепер я вже пенсіонер, книгарня далеко і мені краще одержувати журнал у хаті, а без Вашого журналу я вже жити не можу — так полюбив Вас та Ваш журнал.

Я чистої крови литовець, але Україна мені більше, ніж друга Батьківщина. Після демобілізації з російської армії, я приїхав з-під Ковля до Житомира, де вступив до Армії УНР. Сьогодні я горжусь своїм послужбовим списком хорунжого Івана Чесно, який стверджує, що я закінчив Спільну Військову Школу УНР, і що я, малий литовець Іван Чесно-Щеснович, пройшов усю Голготу Українських Визвольних Змагань. Ще й сьогодні я член ОБВУА в Чикаго, з гордістю ношу членський значок, також значок своєї незабутньої школи та Воєнний Хрест. Це все пам'ятки моєї дорогої другої Батьківщини.

Вибайте, якщо моя українська мова на письмі не буде цілком доброю, бо вже довгий час (яких 40 років) я не маю змоги не тільки читати й писати, а й розмовляти милою українською мовою, то вже трохи одвик. Тепер я вже передплачую два українські часописи, деякі купую.

Я дещо перекладаю з української мови на литовську та друкую в литовських літературних часописах, найбільше в монреальському (Канада) "Неприклаусома Лістув" ("Незалежна Литва"), редактор якого є моїм давнім знайомим. Моє нещастя, що не маю добрих словників — перекладав би дещо з литовського бурхливого життя для українських часописів. Я справді дуже люблю й люблю Україну. Колись у мене лежав "Кобзар" на місці Біблії. Я не забув жодної української пісні. Мені й досі дзвенить "Дивлюсь я на небо, та й думку гадаю: чому я не сокіл, чому не літаю? Чому мені, Боже, ти крилець не дав? Я б землю покинув і в..." Україну б злітав, щоб там разом з Ліною Костенко гуляти: "Кобзарю! Знов до Тебе я приходжу, бо ти для мене — совість і закон...".

Скільки стало в нашому столітті скалічених і безнадійних душ! Покрутився глобус в диму, у пожежах, у кривавій млі. Захворів дехто на морську хворобу, похитувється на палубі-Землі й не чує прокурорського голосу А. Юриняка (його оповідання "Ідеаліст і сноб"): "Наших людей пхас забувати своє і знецінювати попередній свій доробок просто відсутність хребта...".

Вам, Пане Волиняк, зі всього литовсько-українського серця бажаю витривалості і дальших успіхів у творенні справді чудових "Нових Днів".

З великою пошаною і привітом

Ваш Іван ЧЕСНО, Чикаго, США.

Сердечно дякую, Дорогий Пане Чесно, за листа, за передплату. Нашим читачам, мабуть, наймиліше буде те, що у Вашій особі маємо людину дружиної нам нації, яка воювала за нашу (а разом і за свою) волю. Мені ж особливо радісно бачити, що Ви не зупинились на роках Визвольних Змагань, а йдете вногу з сучас-

ністю. Вітаю Вашу духову молодість, дорогий Пане Чесно!

Дорогий Пане Редакторе!

Шлю передплати за трьох знайомих — це мій подарунок їм на Різдво. Прошу вислати їм з різдвяного числа — з січня. Прошу їх повідомити, що журнал мають від мене.

З подякою й пошаною

Дарія БРОДГІД, Гамільтон, Канада.

Високошановний Пане Волиняк!

Шлю Вам 17.00 доларів. З них 5.00 на книжки, 4.00 на віднову передплати, 4.00 пресовий фонд, а 4.00 на передплату людині за Вашим вибором, яка "Нові Дні" любить, але заплатити за них не може.

З правдивою пошаною до Вас

Іван МАНЧЕНКО, Бруклін, США

Сердечно дякую, Дорогий Пане Манченко! Вашу передплату зараховую п. Миколі Карпенкові у Франції.

П. Вол.

Шановний Пане Волиняк!

Шлю передплати для двох моїх приятелів — це їм різдвяний подарунок.

З пошаною

В. СЕВЕРИНЕНКО, Вінніпег, Канада

Дорога Редакціє!

Шлю передплату за моїх приятелів у Чикаго. Це мій різдвяний подарунок їм.

З пошаною

М. ЗАПОРОЖЧЕНКО, Сан Луї, США

ВІДКРИТТЯ СЕСІЇ ОНТАРІЙСЬКОГО ПАРЛЯМЕНТУ

27 листопада відбулось врочисте відкриття сесії парламенту провінції Онтаріо. За традицією парламент відкрив губернатор провінції Дост. Джон К. Мекей, що прочитав тільки вступ і закінчення тронної промови, а всю промову читав парламентарний клерк.

У тронній промові, яку, як відомо, виготовляє представникові корони уряд, і в якій уряд викладає всю програму своєї праці на обговорення парламенту, відображено всі ділянки життя провінції та працю уряду і його пляни на майбутнє. Зокрема уряд має намір увести в життя медичне забезпечення всіх громадян провінції без уваги на їх вік чи фізичний стан, створити Агенцію розвитку, яка б забезпечувала розвиток економіки, хоче увести закон про забезпечення позичками молодих фермерів, устійнити норму мінімальної платні для робітників, збільшення пенсії, забезпечити більшу опіку над невстигаючими учнями в школах, збереження й поширення парків і прилюдних місць взагалі, інспекція м'яса та харчових продуктів взагалі тощо.

На другий же день по відкритті опозиційні партії почали шалену атаку на уряд: ліберали домагались негайних виборів, бо, мовляв, консервативний уряд не забезпечив розвитку провінції, НДПартія обвинувачувала уряд, що він замість медичного забезпечення населення хоче платити лікарям за хворих, яких вони лікували дарма, і пропонує свій плян медичного забезпечення і т. д. Словом, відбувається все, як і має бути в демократичному парламенті: обмірковується, люди сперечаються, шукають істини.

На відкриття сесії були запрошені редактори етнічної преси.

НА ФОТІ: Дост. Іван Яремко, провінційний секретар і міністер громадянства провінції та спікер Онтарійського парламенту Дост. Вілліам Мардох разом з редакторами в канцелярії спікера (зліва направо): п. Ф.

Треснак, п. Раймунд Бок, пані Маргарет Янессі, п. Андреас Лаур, п. І. Янковскіс, Дост. Вілліам Мардох (спікер), д-р Й. Кіршбаум, п. М. Кундратс, Дост. Іван Яремко, п. П. Волиняк.

Решта українських редакторів спізнилась на спільну знімку і змушені були фотографуватись окремо.

З МІСЦЕВОГО ЖИТТЯ

МИТРОПОЛИТ ІЛАРІОН У ТОРОНТІ

В кінці листопада у Торонті відбувся черговий спархіяльний з'їзд Східньої спархії Української Православної Церкви, у якому взяв участь і голова церкви — митрополит Іларіон.

По закінченні спархіяльного з'їзду відбулася вчительська конференція українських шкіл Східньої спархії. Про цю конференцію і взагалі про справи школи напишемо пізніше.

2-го грудня ц. р. в залі катедри св. Володимира відбулося вшанування митрополита Іларіона з нагоди його 80-річчя. У концерті взяли участь учні української та недільної шкіл, члени організації ОДУМ-у та СУМК-у, катедральний хор під керівництвом Ю. Головка, що проспівав кілька церковних та світських творів (солісти В. Таборовська, Я. Білошицька, І. Ткаченко, М. Собчак), сольовий виступ Лідії Головки ("Родимий краю", В. Метюка, "Місяцю-князю" М. Лисенка та "Білі каштани" П. Майборода, акомпаньямент К. Олешкевича), шкільна дитяча оркестра під керівництвом І. Пасерба, яка зробила дуже приємне враження для слухачів і яка для деякого була справжньою несподіванкою.

Дмитро Романюк прочитав дві поезії: "До митрополита Іларіона" О. Гай-Головка та уривки з поеми В. Сосюри "Мазепа".

Коротку, насичену фактичними даними, доповідь про Ювілята прочитав архієпископ Михаїл. Концерт відкрив адв. Т. Гуменюк.

Вечір був справді культурний, приємний. Керівником концерту й заповідачем був П. Шкурка.

ПОДОРОЖНЕ БЮРО

У Торонті існує відоме бюро подорожі THE POST HOUSE TRAVEL BUREAU, 2402 Bloor St. W.

Представником цього бюро є п. Маркіан Когут, молодий український підприємець. У п'ятницю, 30 листопада, представники преси мали нагоду оглянути це бюро, а разом отримали від п. Маркіана Когута цікаві інформації. Це бюро полегджує не тільки справи всіх родів подорожі в Канаді, Америці і в цілому світі, але також дає безплатні поради у справах іміграційних. Бюро замовляє різні квитки на літаки, потяги й кораблі. У спішних справах вистачить тільки зателефонувати до п. М. Когута, що Ви їдете на летунський майдан у Малтоні, а там уже буде чекати на вас квиток. Так са-

Н. О В І Д Н І, ГРУДЕНЬ, 1962

мо бюро прийматиме замовлення на різні автобусові лінії і організує подорожі до курортних країн. Саме тепер є в повній підготовці різдвяні екскурсії на Флориду, до Мексики тощо.

Спеціально для українців — бюро організує на 26-го

січня 1963 року подорож до Нассав, а для любителів зимового спорту тижневу прогулянку до Квебеку.

Зацікавлені хай звертаються до п. М. Когута: — RO 7-7589, а він дуже радо дасть кожному бажані інформації.

Редактори й гості на пресоїй конференції в бюрі п. М. Когута.

ПРОМОВА ЯР. БАЛАНА НА ВЕЧЕРІ В ЧЕСТЬ ДМИТРА ГНАТЮКА

Дорогий земляче, пане Гнатюк!

Коли кілька місяців тому преса принесла вістку, що нас відвідає мистець з України, артист Київського оперного театру Дмитро Гнатюк, то для нас, маленької групи українців, що носять ім'я буковинців, стало приємно.

Можливо, що це наше почуття можна б назвати "провінційним патріотизмом", але годі дивуватись, що ми сповнились гордістю, що нашу рідну пісню несе у світ наш край Дмитро Гнатюк.

З тих скромних кількох пластинок, за допомогою яких ми, ті що пішли "у дорогу далеку", мали змогу заочно познайомитись з Вами, ми знали, що Ви нам несе вірний образ тієї покинутої рідної матері, що "ночей не доспала", її "засмучені очі хороші", її "материнську любов". Ми знали, що Ви пригадаєте нам у пісні про "щебетання дібров" та "зоряні ночі" і що у Вашій пісні "оживе все знайоме до болю".

Хотілося нам з Вами, земляче, зустрітись десь у хаті, щоб у затишку провести з Вами вечір. Та це були тільки мрії, як я сказав "провінційних патріотів". Коли ж пішла чутка про можливість такої зустрічі, то ряди бажаних зустрітись з Вами щоденно збільшувались. Нам делікатно пригадали, що Ви не буковинський мистець, а мистець України, тому рямки вечора мусіли розширитись, хоч і не всі ми хотіли цього. І так зійшлися тут сьогодні і буковинці, і не буковинці, щоб побачитись з Вами й подякувати вам за такий прекрасний концерт, яким Ви обдарували нас учора, і вшанувати вас як одного з визначних мистців України.

Наша пісня ніколи не розлучилася з народом і від княжих боянів, через кобзарів пережила всі лихоліття й дішла до нас чистою й непорочною, такою, як і душа самого народу. Наша пісня була джерелом для творчості багатьох великих чужих композиторів, як Чайковський, Ліст та інші, а Микола Лисенко так її приоздобив, так її підніс, що її побачив цілий світ. Вона є творчим джерелом і для сучасних композиторів, включно з Майбородою та Данькевичем, твори яких ми чули у Вашому чудовому виконанні. Ми любимо свою рідну пісню, любимо й поважаємо Вас, дорогий земляче, бо у Вашому виконанні наша пісня повна щирості й теплоти, вона п'яніша від полину й ніжніша від конвалії. Тож співайте, як соловей — до самозабуття — нашу українську пісню, співайте її своїм і чужим, співайте на славу й честь собі й нашому народові, з якого Ви вийшли і якому Ви служите.

Ось з такою настановою до нашої пісні й до Вас, Пане Гнатюк, коло трьох тисяч людей учора йшли на Ваш концерт. Бурхливі оваційні оплески, які довго не втихали, говорять за Ваш успіх. У залі було споре число українців, багато було й не українців, що прийшли послухати УКРАЇНСЬКУ ПІСНЮ у виконанні УКРАЇНСЬКОГО мистця, артиста УКРАЇНСЬКОГО оперного театру. Я думаю, що при складанні програми Ваших наступних концертів це варто взяти до уваги.

Через кілька днів Вам десь за обрієм загубляться простори Канади. Про Канаду у Вас лишиться тільки менш чи більш гарні спогади. Тут я вернуся до маленької групи буковинців і від них хочу висловити маленьке прохання до Вас. Коли через кілька днів Ви будете знову на нашій землі, Буковині, перекажіть від нас нашому

спокійному старенькому Дністрові, бистрому й завжди юному Прутові та Черемошеві, тим зеленим Карпатам з крутими верхами, замріяними горбами, полянам та долинам, що ми їх не відреклись.

Байдуже де б ми не перебували, ми завжди живемо ними: ми не відрікаємось нашої пісні, музики, наших танців, нашої культури взагалі, нашої мови, нашої віри — всього того, що нас робить великими. Скажіть це щиро Вашим сильним, а разом і ніжним голосом. Скажіть також, що ми належно цінимо й шануємо й носіїв цих наших національних прикмет.

Віriamo, що в недалекому майбутньому Ви знову будете концертувати не тільки в Канаді, а й по цілому американському континенті і знайомитимете ще й інші народи з кращими зразками нашого вокального мистецтва. Нехай Господь-Бог допоможе Вам у Вашій почесній і важливій праці!

Ось тут я й мав би закінчити свою промову. Та сьогоднішню зустріч я хочу сполучити ще з одним моментом. Багато з нас сьогодні бачаться з Вами востаннє в цей перший Ваш приїзд до Канади, але через два дні, у четвер, ми святкуватимемо Дмитра, себто день Вашого Святого Патрона. Ми переконалися, що Ви вмієте співати, але дозвольте й нам переконати Вас, що з нагоди Ваших іменин і з пошани до Вас ми вміємо піднести чарку і що нам голосів також не бракує. За Ваше ж здоров'я, Пане Гнатюк! Щастя Вам, Боже! Пошли Вам, Боже, довгих і щасливих літ!

(Всі встають і тричі співають "Многії літа!).

ФЕДЕРАЛЬНИЙ МІНІСТЕР ІМІГРАЦІЇ ТА ГРОМАДЯНСТВА ДОСТ. Р. БЕЛЛ У ТОРОНТІ

17 листопада в Роял Йорк готелі відбулася зустріч міністра імміграції та громадянства п. Р. Белла з редакторами етнічної преси. Пан Р. Белл очолив міністерство після реорганізації кабінету, яка відбулась по останніх виборах (влітку).

ЧИСТИМО ФОРНЕСИ

усім нашим відборцям опалової оливи.

Тому користайте з цієї нагоди і замовляйте негайно в нашій фірмі опалову оливу.

Будете мати повне вдоволення та

ПЕРШОРЯДНУ ОБСЛУГУ

DNIPRO Fuel Oil Ltd.

196 Bathurst St.

Телефонуйте:

Удень і вночі: EM 6-6539, EM 6-6530

Мета зустрічі: познайомитись особисто з редакторами, які формують громадську думку великої частини населення Канади і з'ясувати їм основні напрямки імміграційної політики Канади.

Міністер Р. Белл у своїй стислій і діловій промові з'ясував редакторам програму своєї праці. Він відкинув закиди, начебто уряд Канади однобічно ставить до цього питання й дає перевагу деяким релігійним групам у своїй імміграційній політиці. Усі люди, "без уваги на їх походження, віру й колір шкіри будуть трактовані нарівні, без найменшого вирізнєння", заявив рішуче міністер.

Редактори поставили міністрові цілий ряд запитань, зокрема питали, чи не міг би уряд Канади поробити заходи в Москві, щоб дати змогу новоканадцам з'єднатись зі своїми родинами, які лишились поза залізною заслоною. Міністер заявив, що уряд робив і робить усе можливе в цій справі, але поки що успіхів нема. "Якби хтось мені порадив, як вплинути на Хрущова в цьому напрямі, то я дуже подякував би і негайно діяв би, щоб допомогти людям", сказав міністер.

Увечері того ж дня в українському ресторані "Мей-фер Інн" відбулось прийняття на честь мін. Р. Белла, яке влаштували визначні консервативні діячі: колишні послы Артур Малоні та п. Мортон, а також і Св. Фроляк. На цьому прийнятті промовляли міністер Р. Белл та його парламентарний асистент Френк Мері. Відбувся також невеличкий концерт, у якому взяла участь співачка Надія Лисанюк. На вечорі було яких 150 осіб, в тім числі велика кількість українців.

Міністер Р. Белл зробив на редакторів дуже приємне враження. Це людина ділова, солідна, відважна, а до того й дуже приємна. Він просив редакторів бути з ним у сталому контакті, інформувати його про все,

що стосується іміграції та громадянства. Якщо хтось з наших читачів має якісь труднощі з одержанням громадянства, зі стягуванням до Канади своїх родин чи щось інше, зв'язане з громадянством чи іміграцією, можуть писати безпосередньо міністрові Р. Беллові — їх лист без відповіді не лишиться. Якщо треба якась порада, то редакція охоче допоможе в цій справі.

На фоті Дост. Р. Белл, міністер іміграції та громадянства.

ОСНОВИ ОБРАЗОТВОРЧОЇ ГРАМОТИ

Приватні лекції рисунку, малярства та композиції для осіб різного віку дає Петро Магденко в Торонті.

Зацікавлених проситься телефонувати на
LE 5-8545

Купіть ці книжки!

1. Олена Курило, "УВАГИ ДО СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ".

Про цю книгу див. у "Нових Днях" за листопад 1960 р. на стор. 23.

Ціна її: для передплатників "Нових Днів" — 2.00 дол., а для всіх інших — 2.50 дол.

2. "НОВИЙ ОБРІЙ", ч. 2, альманах, присвячений 10-річчю масового українського поселення в Австралії.

В альманасі є багато цікавих і дуже різноманітних матеріалів.

Ціна за примірник — 1.50 долара.

Обидві книжки замовляти в "Нових Днях".

НАЙ

СПОЖИВАЙТЕ
ВІДЖИВНІШИЙ
СТРАВНІШИЙ
ДЕШЕВІШИЙ ХАРЧ,

ЩО МАЄ В СОБІ ВСІ ВІТАМІНИ, ЦЕ
МОЛОКО

І МОЛОЧНІ

ПЕРЕТВОРИ

ВИСОКОВАРТНІ ПРОДУКТИ
ЄДИНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ МОЛОЧАРНІ

ROGERS DAIRY Ltd.

459 Rogers Road, Toronto, Ont.

Phone: RO. 9-7193

ОПРАВЛЕНІ РІЧНИКИ ЖУРНАЛІВ

"НОВІ ДНІ"

Кожен річник окремо, гарна полотняна оправа із золотим тисненням, разом 432 сторінки друку.

Ціна за річник 5.00

Замовляти в "Нових Днях"

МАЄМО ТАКІ ДИТЯЧІ ВИДАННЯ:

Тарас Шевченко — ВІРШІ, стор. 44, формат: 10 x 7, 42 ілюстрації і портрет Т. Шевченка роботи Слищенка. Кольоровий друк, обкладинка двокольорова, гарний папір.

Ціна — \$0.90.

РАЙДУГА — збірка для дітей молодшого віку, стор. 16, формат 10 x 7 цалів, 26 ілюстрацій, гарний папір, кольоровий друк, обкладинка в 2-х кольорах.

Ціна — \$0.35.

М. Трублаїні — ПРО ДІВЧИНКУ НАТАЛОЧКУ І СРІБЛЯСТУ РИБКУ, стор. 16, формат 10 x 7 цалів, великі на всю сторінку ілюстрації, обкладинка в 2-ох кольорах.

Ціна — \$0.40.

"СОНЕЧКО Й ХМАРИНКА" — збірка для дітей молодшого віку, стор. 16, формат — 10 x 7 цалів, 33 ілюстрації, гарний папір, кольоровий друк, обкладинка в двох кольорах.

Ціна — \$0.35.

"РУКАВИЧКА", стор. 16, формат 10 x 7 цалів, великі й гарні ілюстрації, кольоровий друк.

Ціна — \$0.40.

Замовляти в "Нових Днях":

НОВЕ УКРАЇНСЬКЕ ПІДПРИЄМСТВО

Повідомляється українське громадянство Торонта й околиці, що з днем 1-го червня почало діяти нове українське

ПІДПРИЄМСТВО ДОСТАВИ ОПАЛОВОЇ
ОЛИВИ

CENTRAL FUEL OIL (Toronto) LTD.

15 Neepawa Ave. (cor. Roncesvalles)

Toronto 3, Ont.

Олива першої якості, а обслуга триває 24 години
Просимо звертатися до нас з повним довір'ям!

Тел. Бюро: 532-8648 — Вечірні: CR 8-1466

або CR 8-5306

Андрій ЗАПАРИНЮК, управитель

MODERN HEATING

ОПАЛЕННЯ:

Водяне — Парове — Пумпи

Оіл Борнери та направи.

J. KIRICHENKO

945 DUNDAS ST. W. — TORONTO, ONT.

PHONE: EM 8-6602

Родинна обслуга здоров'я в Онтаріо

Ви повинні знати про ті численні обслуги здоров'я, що Ви або Ваша родина можете одержати в потребі. Радимо витягти це оголошення, щоб мати його під рукою.

ДЕНТИСТИЧНА ОБСЛУГА

Дентистичний відділ при Департаменті Здоров'я включає ось такі обслуги:

- Дентистична обслуга в шпиталях для умово хворих в Онтаріо та в Центральній Дентистичній Лябораторії.
- Поїздки дентистичних залізничних вагонів, що несуть обслугу шкільної дитвори в певних районах ще не зорганізованого терену.
- Дентистична обслуга для дітей в організованому терені у формі допоміжних субсидій для місцевих осередків здоров'я.

КОНТРОЛЯ ПОШЕСНИХ НЕДУГ

Це поагоджує Відділ Епідемології, що несе поміч усім муніципалітетам у їхніх стараннях відкрити фактори, що спричинюються до вибуху пошесних недуг.

ОСЕРЕДКИ ЗДОРОВ'Я

Осередки Здоров'я — це з'єднання міських і сільських громад з метою дати успішну програму здоров'я для спільноти. Це з'єднання може складатися з повітів, дистриктів і підміських груп разом зі своїми містами чи відокремленими містами. Такий осередок діє під місцевою управою Дирекції Здоров'я, яка призначає персональний склад Осередку, що складається з лікарів, сестер, ветеринарів, санітарних інспекторів і складу урядовців.

ОКРУЖНА САНИТАЦІЯ

Цей відділ наглядає за правилами та дає дорадчу обслугу місцевим органам здоров'я щодо поліпшення санітарних умов поживи, молока та молочних продуктів, місць харчування, усунування відпадків, санітарних умов відпочинково-розважових влаштувань, шкільних приміщень, сільського постачання води та каналізації, контролі комашні та гризунів і всяких потреб окружної санітації.

ІНФОРМАЦІЯ І ПУБЛІКАЦІЯ

Тут опрацьовуються для кращого освідомлення населення Онтаріо про обслугу здоров'я для їхніх послуг.

ПРОМИСЛОВА ГІГІЕНА

Цей відділ пильнує здоров'я у промислі. Працедавцям поручається давати медичну та піклувальну обслугу, спрямовану на додержання загального здоров'я.

ЛЯБОРАТОРІЇ

Велика частина цієї праці охоплює бактеріологічні дослідження заразливих недуг медичною професією. Бактеріологічна контрола постачання молока та води є теж однією із важливих функцій лябораторій.

МЕДИЧНА СТАТИСТИКА

Цей відділ працює у формі дорадника для всіх Відділів Департаменту, аналізуючи статистичні дані, як теж планує спеціальні дослідження.

ПІКЛУВАЛЬНИЙ ВІДДІЛ

Цей Відділ наглядає над школами медичних помічників у цілій провінції щодо виховних стандартів і умов життя.

ПІКЛУВАННЯ ПУБЛІЧНОГО ЗДОРОВ'Я

Головним завданням цього відділу є зацікавити та помагати місцевим Дирекціям Здоров'я в організуванні піклувальної обслуги публічного здоров'я.

ЗДОРОВ'Я МАТЕРІ Й ДИТИНИ

Відділ Здоров'я матері й дитини займається справами, зв'язаними зі здоров'ям поліжниць, немовлят, дошкільних і шкільних дітей.

УМОВЕ ЗДОРОВ'Я

Цей Відділ управляє цілим рядом шпиталів для умово хворих, включаючи й школи-шпиталі для умово недорозвинених дітей.

ЗАПОБІГАННЯ ТУБЕРКУЛЬОЗИ

Онтаріо є в щасливому положенні, що йому вдалося розвинути успішну програму контролі під загальним керуванням Відділу Запобігання Туберкульозі. Його санаторії по всій провінції ведуть добровільні групи з великою фінансовою допомогою уряду щодо коштів утримання пацієнтів у шпиталях туберкульозу, як теж будови нових шпиталів.

Рентген (екс-рей) і надалі є ще одним із найкращих діагностичних інструментів у медицині, тому уряд має ретельні рентгенові установки (вагони) по всій провінції.

РЕАБІЛІТАЦІЯ

Із створенням нового Відділу Реабілітації його праця тісно координується з іншими медичними та спорідненими обслугами, що їх потребують колишні нервово хворі і туберкульозні пацієнти.

ХАРЧУВАННЯ

Цей відділ є головним чином дорадчим. Головні його заняття включають в собі ведення конференцій годування для сестер публічного здоров'я по всій Провінції і такі громадські обслуги, як родинні поради, шкільна обслуга здоров'я й дитячі клініки.

ONTARIO

ONTARIO DEPARTMENT OF HEALTH

Parliament Buildings, Toronto, Ontario. Honourable Matthew B. Dymond, M.D.C.M., Minister